

باخیش ایتیگیندە

اویکو توپلوسو:

اٹلھان تورک(تانھو)

یای – گوز

1389

<http://turuz.com/book/title/>

Leverequrdlar.1980@gmail.com

Leverequrdlar.blogfa.com

باخیش ایتیگیندە

اویکو توپلوسو:

ائلهان تورک(تانهو)

یاينلايان: توروز سايى

دوزه کچى: تانسو قىزىلچارمانلى(قىزىلچامروانلى)

تايپ: چىچىن چىچك شئھى

صفحه دوزنلىيى: جانسو تور كمن

گرافىست:

بىچىمى: رقۇى

تىراژ:

بىرىنجى چاپ:

شابك:

دەپر:

<http://turuz.com/book/title/>

Leverequrdlar.1980@gmail.com

Leverequrdlar.blogfa.com

ياى - گۈز

1389

اون سؤز دئيسلسەدە اوخوناچاق بولىغا يازىلارىن اوغرۇندادا قىسىساجىق آچىقلابىش وئرمە يىمیز گۈركىرىدى. اينترنەتتە يايلاچاق بولىغا يازىلارى ئىللەر ئونجەدن، باشقۇ يازىلارىلا آز چوخ او اوز بولۇش، مەجۇز آلينماق اوچۇن «يائىنجى» لارا تاپىشىرىمىشدىق. يائىنجى لارىن يالنىز «سعىد بى مۇغانلى» دان سۇنرا، قالانى ئىلقارسىز، يالانچى، فېرىلدەقچى چىخىپدا ئىللەر بويۇ منى دە دئىيل، اينانجىمۇزى، گوئنچىمۇزى آسىلى ساخلادىلار.

اۆزتى، بولىغا يازىلاردان ئونجە «سۇيىجى اسىدىرن كولكىلر»، «كۈچ»، «مېڭىزك قۇزو» آدىنلى اوچ جىلد كىتاب يايلىشىدىق. ياخلاشىق اىكى ئىل يارىم بوندان قاباق ايسە «اوزاى مامورلارى» آدىنلى بىر رومانىن «نشر مينا» ياسارىدان مەجۇزى آلينمىش اولموشدو. يازىقلار اولسۇن اونو بولۇشكى يايماق اولاناغىنا يىبىه اولمامىشىق. آنىمسادىلمايدىر كىتابىن ياسىلىماماسى يالنىز جا مالى ندىنلىرىن آسىلىدىر.

همىھە نىمىم اوچۇن گۈچك بىر دوشۇنداش اولان «كريم بى چايچى» آرخاداشىملا گەندىيەكتەن سۇنرا، بولىغا يازىلارى، آرىجا كىتابلارلا بىرلىكىدە، اعتمادسىز آداملارىن ئىنە دوشۇدۇوندىن دولايى، اۆز اليمىزىلە سانال دونىدا، اينتەنتىسل يايماق قرارىنا گىلىدىك. ئونجەلىكىلە «توروز» سایتى، «ايشىق» سایتى، هابئە باشقۇ سانال آلانلاردا يايلىغىمۇز كىتابلار بونلارдан اولو شەمۇشدو: «قان گۈلۈرمى!»، «قارانلىشىق»، «نمەمنە»، «فانقىيانلىقىشۇ دۇنيا»، «باشكەندىن كالا والارى»، «بوغاناق سۇيود اورە - يىنە».

ھەلەلە «توروز» سایتىنا سارىدان يائىنلا دىغىمۇز كىتابلار بونلار اولمايدىر: «باخىش ايتىگىنە»، «بىر قانادلىق آجىغىم وار»، «دوغۇلمامىش چوبانلارين دەينە يىبى»، «اولا يىسىز آنلاملار»، «قۇدورقۇن لەذت».

سۇنلوقدا، اۆزلىلىكىلە «توروز» سایتىنین سايقىلى سۇرۇملىسو «حسن بى هادى» دن، بولۇشنى بىزىلە ياراتدىغى اوچۇن چوخ چوخلۇ تشكىكۈر ائدىرمى. يېنىدىن سايىن «كريم بى چايچى» ياسىلى ئىستكلى «تەلناز بەيىم زنگانلى» ياسارىلارىمى بىلدىرىرىم بولۇدا منه ياردىمچى اولوب اللرىنىدىن گەلەنەسىر گەمدەلىر. اوغۇرلۇ اولسۇنلار!

ھابئە؛ «يوسوف اوغلو» ندان، آىرى دوشۇنداشلارдан، باشقاسى تانىمىدىغىم، بوتون تورك اويقارلىغى يولۇندا چالىشانلارдан اورك دولوسۇ تشكىكۈر ائدرەك آردىجا گۈردىيىنىز دوشۇنجلەر، اىستكلىر حالالىنىز اولسۇن دئىرمى!

1395 آذر آى.

چوخ سايقىلارلا «اىلەن تورك - تانھۇ»

ايچىك

- 1..... قرهچى ياسا
- 2..... يادلار بورجونا اولن
- 3..... كار قايا
- 4..... بيراخيلميش
- 5..... گىرقيلى

ياشاييش!

ائى آيرىملى آنلاملار بازارى

سنه چئشيدىلردىن

سلاملار اولسون.

(توركمن ئىليمه سونورام!)

باخیش ایتیگیندە

قرهچى ياسا

پاييز چۈللرین، گزرك، سوروب قوواقلىق لار آراسىندا بئله، باغلاردان ائشىيە چىخدىم. اورالار كندىن اتك ياخىنى، سوغانلىغىدى. گلن، ايله، قرهچۈب قالان كالاھلارى، سىلىپك لەن، بوز سالمانجا كوللارىيدى، شوم اولموش، يېركۈك كوشلۇرىندىن ئيران.

سوغان تارلاalarin هالا يلابان، اوستلرین قار - ياغىش تۈركوب دىش - دىش ائلەين آغىمتول زىغ دووارلاردا او تايلار، كولش يېرىيدى. تىكان كوللارىنىن كۈك جىران، كوله دووارين بىرىنە ياناشدىقدا، گۈزۈم، تىراختور كوتانىندا اوچقۇنوب آرابىر قالمىش آغا جىلارا ساتاشدى. بىرىنەن باش بوداغىندا (گوزون سوغان چىخان چاغىندا) بىر قوش، يووا توخويوردو؛ يوخسامى يانسىلا يېرىدى، هاردان بىللى فە قوشىدو، گلن ايلىنە يووا تىكمك ئۆيرەنەم يېرىدى؟

او اىرشهدن اون آددىم اويانلىق، هانسى سا سوغانچىنин گۈي لىئىانى گۈرۈنۈردو. جىب تىلفونومو آغا جىن بوداغىنا آسىدەم. چىخدىم آغا جىن خىردا جا خولوندان يابىشدىم، او زون كن دوه دىلينە او خشار، قالىن، اوچ قولاق يارپاگى چۈندردىم. قوش اوچموشدو. او زو قويلىو چۈنۈش يووالارين پىرپىزى، يئرە يايىلان كولش جۈمه لرىنەن اوستونە جاغناناشدى.

آشاغى ائننە، اون - اونبىش باش، نارىن او شاغى گۈرۈم شويكىو للرىنە آغا جى قومارلا يېلار. اونلارين اىچىنده يئكە اولاراق، آياق يالىن او غلاتلار ايسە گۈزە چارپىرىدى. بئيووك او غلاتلاردا بىرىسى، تىلفونو بوداغىن تىلىشكەسىنەن گۈتۈردو. او يوخارىدا نە ايش گۈرۈردون؟ - سوروشدو.

هارادان بىلەيدىم آغا جىن باشىنا چىخماعىم بونلارين قىيرت - ناموسلارىنا توخانىب. - قوش دوتوردوم. - دئدىم. بارماقىمى يو كىسى يە او زاتدىم سكى، قوشو گۆسترىيم. قوش گۈيىدە يو خودو. او قوش، قومرو ياخىن، اينجە گۈودەلى، او زونسو بىر قوشىدو. آنجاق آرخاينىدىم قومرو دئىيل.

آشاغادان، - ماتورون آچارىن وئى! - دئدى. - يو خسا بو او شاقلا را ئۇلۇمۇن پىشىنەدكى سىنى بو ياشىل چىرىيلا را ياخاجاقلار... - وئرە نىرم! - دئدىم.

قيچىمى يئرە يابىشىدىرىدىقدا، شويكول دىزىمە دايىندى. - گالا آچارى! - تىز دئدىم. - آنجاق ياوش سور! آچارى آلدىلار. ماتورو، دلى - دلى، داريسقال وئانا كىملىگىنە او لان كندلىرىنىن كالاوا كوى لرىنە او يانا قوودولار، بو يانا قوودولار. مندە باخىب اسىرىدىم. ماتوردان چو خلو او كىتدىن قورخوردوم. اورانىن آدى «يىنى كند»دى، آنجاق تابولو ووندا

«ئىنگى كند» يازىلىپ. همشە بو كندىن آدىنى اشىيدىنده، قورخونجومدان اورىييم بولانىرىدى. اوشاق چاغى، سەند يايلاقلارىندا (باينىدىردىن) آرانا كۆچنده، قاباقدا قويون سوروسون آپاران او با آغ سققل لرى بىلمىرم نه كۆكده، سورونو او كندىن (ئىنى كندىن) اورتا كۆچەسىنەن كىچىرىمىشىدىلر. يوخسامى اونلارين قارشىنا چىخان اولمامىشى؟ بىز ايسە، دالىدان، قوزو بؤلۈيويله گلىرىدىك. كند ائلى، آرواد، اوشاق، بوتون انگى أيرى، چەلۇو گۈزلۇ، كۆتو گۈزلۇ، چىلىمىسىز كىشى لر گۈزلەرن قولتۇغۇنا ووروب، كۆچ اوباسىن گۈرمك اوغرۇندا بايرا ئۆركۈلمۈشدولر. بو انگى أيرى، اوروستام قوشۇنو كىشى - لر، سانكى بىزىم سورونون كىچى سوروب آياقدان دوشىن، گنج تكەلرىيدى، گون هلە دەيمەمىشىدەن، باش قولاقلارى ساللاتىب، يېرە توخۇنوردۇ.

بو دورومداكىن، گون اورتايى يوووخان گونش، آردىمىزدان شاخىرىدى. اوغلان اوشاقلارى قوزونون دالدارىسىنا قىسيلان انىك - لرىن قايرقالارىندا ئىلە «توللاما سوپىنگ» داشلارى سىخىدىرىدىلار، داشىن گومبۇلتۇسوندان، گومبۇلتۇنوندا آردىجا ايتىن زىنگىلىتىسىنەن باشىن اۆز كۆلگەلىرىنە سوخان قوزولار دىسکىنيردى. بو تۈرۈدا، ايتىلدىن بىرى بؤلۈيون اىچىندەن چىخدى، قاباغا قاچىب اىستەدى آرالاشسىن، قويون سوروسوyle بىرلىكده، تىزجه نە، او كندىن ديشا چىخسىن. حئيوان آنجاق ئىلە چىخماغانىن گۈردو، هوھولدايىپ داشا باسىدىلار، اىتى پەھىنلىكىن تۈزاناغىنا سالدىلار. اوتاي بو تاي، او جىلارىنىن مىزىلەنمىش نوقطەسىنە بىر دستە آغ سوپورگە (دئم سوپورگەسى) اكىلىمىش، شوش قالاقلارىن آراسىندا اۆز ايتلىرىن قىسىرىدىلار، قىيەها چكىن بىزىم اىتى توتدوروب بوغوشدوردولار.

ئىنى كندىن او يوغۇن، قارامتول آروادالارى اوجا بويلىو، قرهچىدىن آرتىق «ھەلىيانى» يە بنزىرىدىلر. چوخ اوموردوم او قادىنلاردان بىرىسى، منه چۈپ اوزالداراق، - اوزوندىن دە، يېتكە بىر زوپا گۈتوروب! - دئين اوشاقلارا آجىقلانسىن. بوز چادىرایا بورونموش ياشماقلى قادىنلار، يالىز بىزىم اوبانىن قادىنلارىن گۈرە بىلىرىمىش لر كىمى، ساناسان او كوفته بورونلارىن، ياناقلارىندا چوخورا دوشموش چۈوزە يېلىرىن، كۈچون آل-سارىيا بىزەنمىش، اولگون يايلىق اورتوب اوزون تومان گىئىنەنمىش قىز - گلىنىھ گۆسترمىكدىن او تانمايىرىدىلار.

اوبا قىزلارىمىزىن ياناقلارىنин سود درىسىنە «ھەشتىرى آلماسى» نىن گزەل خالى دوشىمىسى، گلىنلىرىمىزىن دوداقلارىنин «باينىدىر» يايلاغىندا «آغلاغان» چىچىكلىرىندا دورۇ قىرىمىزىيا بويانماسى، او كندىن آغزى قارا اوغلانلارىنин اوركىلىرىنە ئىنى دوشىن سۋوگى دۈلۈن دىسکىنيدىرىمىشىدى، آز قالا سۋوگى لرى بالادان چىخا! لاپىن لاپانىندان، قوزو سوروسونون اۇنونە، قىل قىپلى، ھەلىيانى گۈودە بىر كىشى سىچرادى. كورنىشە گىرمىش سورونو هېيلە - يىن دوبورلىرىن زىنقىرۇو، دانقا دانقىلى قورخونجو، ساناسان چوبىان قىيەاسىيدى، شىنەمىش قوردو قوووب، سورو اىچىنە تىدى. شىرقى گىئىن سورو، اۋەكەلنىمىش اىلان آغزى اولوبان، شاققارلانىب آرادان اىكى يېرە بؤلۈندو.

کىشى، سىچان درىسينه چالار گئن شالوارىن چكىپ كۆپبەجه قارنىين اوسته قويىموشدو. قورباغا قارين قارنى قويىموردو او كىشى آياغىنин اوزون گۇرسون، شالوارى نىجه او گۇدەنيدن آشاغى زوپوشىدى؟

- قايتارين بو قىريلميشى كندىن اىچىنەن! - دئدى. ائلەبىل، گئى گورولتوسونون بوغازى خىرىلدادى. آزجا يېرىمە دونو خەدوم، آرخايىنيدىم قىشقىرېق او كىشىدەن چىخمىشىدى. آمما هله اويموشجاسينا، اول ھارايىن چىخدىغى يېرىن گىرىدىم. قولئيانى كىشىنин چال سققل لرى ياش اودون توستوسونە بويانميش سانكى، دؤشۇ آچىق كۆينە يېنەن مەھەرىنин آراسىن توتان مئشە يە اىلىشمىشىدى. بىغ لارى سئل قارىشميش چايلان ساچى بنىز تۈكۈلوب انگىنەن تو كونە باتمىشىدى. ائلەبىل سونگوپە، اوست دوداغىن آلت انگىنە تىكىمىشىدىن. قولئيانى كىشى باغيراندا، من، - اىح... اىح... - ائلە يىب، زىرىلدا مىشىدىم. يازدا قار سوپۇندان، يايда ايسە گونشدن قوروشقامىش يالاما دوداقلاريم، سوپۇ چكىلىميش گۈل لىلى تك جادارلاندى، ئى باياق، آغ پىسى چىخمىش چاتلاقلارين اىستى قانىن يالادىم.

بو عرب شبئى كىشى، يايلاق - قىشلاغىن، مىن باشلى سوروسو كېچن «ائىل يول»ون سوروب جىغىرا دۇندرن تاماه قورخونجلارىندانىدى. «ائىل يول»ونون قيراقلارين، بوغدا اكىرلر. مىن باشلى سورلر، ئىنى اوچ آددىمدا اولان يولدان كېچرەك، زىملىرى باسir. بىر اوnda گۇرورسن، قاباق كورا يول چىخدى. باش چوبانلار، - يولون قاباغىن اكىرلر. سوموپۇ اودو خەمۇش سورو، زەمىنى اليمىزدىن آلار قاباغا گىتىشك. - دئىه، سورو يول يارىسىندان دالى قايدىر. يېنە جىغىر قالان «ائىل يول»ونون، يېلن (قيراق) اكىنلىرىن باسir ازىر. قورو قچۇ كندى ھايلادىقدان، شاققاشاق ساواش دوشۇر، چوبانلارين قاشقاسى يارىلىر. سونرا، سورونو داغ شاواغىندا يارىلان آرخاجا توپلايىب، - مامور گەركىڭىلە! - دئىرلر. بىر اولماز چاغادەك، آچ سورو دۈزەنمز، سونوجدا بىزىپ، مىرتىلىرى آجان حئیوانى بوراخىرلار. سورو داغ - تېيلە، اكىلى جولگەلرى دۈور ووروبان، گاھدان گۇرورسن بىر اۋوينەلىك يول، اوچ گوندە گىندىلىر.

قىلى كىشى، چىرمانمىش قوللارين داها گىته تدى، چىغىردى. قويىمادى قوزو بۇلۇپون كندىن اىچىنەن كىچىرك. قوزو سوروسونون بوتون چوبانلارى جاوان جاھىل اولدو غوندان، ھابىل آيقادان دوشۇمش قوجalar، كىشىنин گۈپۈن آلا بىلمەدىلر. آت - ائشىشە يىن يوكو اوستە، شلەلەنىمىش اوبا قارىلارى، ياواشجانا، - آى اوزون گولمەسىن او!... قارنىين اىچى يانميش. توف باخ، مىندارا! - دئىه قارقىش ائلە يېرىدىلر.

گنج چوبانلار، كندىن قاشقا آدامىندان قورخىما سايدىلاردا، او با آغ سققل لرىندان چكىنيردىلر. او يودور، ئىلە يېرىدىلر؟ قارى بى - بىم، گئىوش، قوجا آتىنىن باشىن دئۇندردى. - گەدە توپۇنۇز ئەلە يىن!... - دئدى. قادىن اولدوغۇ اوچون، بو «آتالار سۈزۈزۈنون بىر سۈز جوپۇنۇدە، دەيىشىدى: «توف! قارىشقانىن اينجە بېلىنە، دىك دالىنا باخ!... گەدە توپۇنۇز تو تون!»

سورو دالى قايتارىلدى، كندىن قىرغىندا بىلەسىنە، قويىمادىلار قىدكلە قالاقلارين آراسىندا ئوتىك، گىندىپ لاب او آرالىدان

دئور ووردوق. «اوسب بولاغى» نين باشينا، كسه، گئدنمه ديكدن، كندىن آشاغى كويشن لريندن بثله، «قوشاچاين» سوپون (جيغاتى چايىن سوپون) تبريزه چكى يئر آلتى آرخين (لولهنىن) اوستونده كى يولون آغ توزونا دوشدوك. توزا دوشوب لھلەين قوزو بولويون زورو لا كورنىشدن چيخارتدىق، بئلدوك، يوز دنه يوز دنه، يا بوندان چوخ، قاباگىمiza قاتدىق، سوسوزدان جىيرلىرى آغاران يئرده، «اوسب بولاغى» نين اوستونه تؤكدوك.

او گۈودەسى چوروين چاغلارين بئينىمە ديدرگىن قالميش قورخونج روحونا دوشونرك، ماتورو آپارانلارين آردىجا قاچىب، يالوارىردىم. بىرى ماتورو قوووب ناخىرين اىچىنە سالمىشدى. گۈرونەدى نىچ اولدو. بىر اوندا گۈرددوم يىكە بىر آنبارىن دال باجاسىندان، ياغىشلى گونلىرىن دامان دامجىسىندان قارالمىش سامان، دار كوچە يە سېھلىدى، سانكى، دن آييرمايان، اسکى كولش دئين ايدى بوغولموشدو، سامانى آلتىندان يئرە پولەمك ورينه، امىزىگىنە سو آتىلمىش لار كىمى آغزىندان دالى پوفلەمىشدى. سامانىن قارامتول قىزىلى خووو، هله يئرە قونمامىش، لاپدان اشىيە آتىلمىش ماتور توز بولودوندان دوغولدو. اويانىقىدا دوشدو، يئرە چىرپىلىدى.

قاچدىم ماتورو گۈتۈرم. من يىتىرنە، آيرى بىرىسى دەبىدىپ قاچىرتدى. آلچاق دووارلارдан، قوزئى لره تؤكولوب ياغىشىن آلتىندا ازىلن توپبا توپبا كسىشكلىرىن اوستوپىن بثله، او يانا قالخىرىدى بو يانا قالخىرىدى. سونو بىردىن، ائن دۇنگە دن ھىئىلەشىپ گلن، بىر بئيوك سورو داوارىن اىچىنە گىردى. توزنانق قوبدو. كووموش (كويوموش) داوارىن بولويو بالجىق دووارلارا دىرماشىپ، دئور دىرناق، دووارا تاخىلماق اىستەدىلر.

توزنانق، لام اولاراق چۈكۈردو. يواش يواش، يئرە دوشموش آغ تولولمانلاردان (بىر ياشىن دولدورمامىش، يوخسا شىشك اولمامىش دوغان ياخىن توخلۇ) نىچەسى، توزدان آيىرد اولدو. املىك قوزولارى اويانىق دووارا قىسىلىپ، كۈرپە بايقوش سلن نىسگىلە كسىك - كسىك ملە يىرىدىلر. بىر توغلۇنون قارنى دىشارى هوپولوب، يئرە سرىلمىشدى. قارنىندان، اىستى بوغ قالخىرىدى. بىرىسى يارالى، يىرده كىچى قىران يىتىندىن قرهلمىش سانكى، اسىم - اسىم، اسىردى. ماتور آرالىدا دوشوب، هله ده خىرىلدا يىرىدى. يىرده تىترەين يارالى قوزونو، باغريمى باسىپ املىك سىس ايلە ھۆنكۈرددوم. سونرا قالخىدىم. تورپاغا دوشن قوزولارين، ھابئلە او شاققاواتلى قويونلارين باراتاسينا باخاراق يىرىدىم. بو آندا، اوشاقلار آردىمجا يورودو.

داوار يىيەسىدى يوخسا قارا چوبان، اوراسىنى يىلنمەدىم، هر اوزدە او يولدان يىتىرىمىشدى. منى قووان اوشاقلاردان، - بو حايوانلارى كىم بثلە قىرىپ؟ - سوروشدو.

من دە، بو آندا، ماتورو قالخىزدىم. مىنيردىم سكى قاچام. ماتور آخسايا - آخسايا، اىكى آددىم يول گئتمىشدى، داھا يئرىمە - دى. ائلە بىلدىم، قاباق مەتمەشى أىرىلىپ. سونرا گۈرددوم ماتور بىر قرهچال، ائركك بىزەشلىكدى! قرهچال بىزەشلىكىن (اوج

یاشار قوچون) ساللانمیش، ایستى قولاقلارى، ياش قانلىدى. قانى گوز هاواسىندان تئز سويموش، يېرىيەدە بىلمىر.

بىزەشلىك، دليجه تمە ائتمىش آراغاج قوزو بنزرى بورجولوب داها بورجولوب يىخىلدى. اوونون آغ ياغال قولاقلارىنى ايندىيەدك، ماتورون فرمانى سانىرىدىم، بوراخدىم. حئيوانىن تېھسى ده، شابىلىتىلان يئرە دوشدو.

من ده او توردوم. داشقالارين گىنديب گىلدىيىندن، او نا دۇنۇمۇش شوراكت تورپاغىنین اوستە سرىلىدىم. دىزلىرىمى قوجاقلادىم. او كى وار آغلادىم. چوبان ايلكىيەدە قورخموشدو. سونرا باشىمى قولتوغۇمدان چىخاردىب، - آى اوغلان، نه اولوب آخ هئى؟ نىشكى! توقداشمادى، اولوب اولوب دا... - دئنى.

دوردوم، يولا دوشم گلم. آنجاق، بو ايشين سونو دئيلىمىش. يولا دوشجك، بىرى قولومدان ياپىشدى: هار؟ اىستەدىم، نسە دئىم. سۈزۈم آغزىمدا قالدى.

- بورا باخ، كولە! - او جا بوبىلەيدۇ، او اوجادان قايىغىن چىينىمدىن باسيب چكدى.
باخدىم. گۆرددوم يىخىلان داوارلارين اىچىنده، تومانچاق بىر اوشاغىن باغير ساقلارى چۈلە تؤكولوب.

***

ايکى هفتەدن نىچە گون ده سوووشموشدو هله، منى قارانلىق آنبارىن، كۆتكۈك پاپاقلى دىرەينه باغلامىشدىلار. او نىققىر آنبارىن كە كىرهلى سامانىن، منه، او او زە چئويرىتىدىلر، بو او زە چئويرىتىدىلر، گوندەلەرى آنبارىن دامجىدان قارالمىش سامانىن منه آرىتىرىدىلار. - تىليس لرە دولدور، گلن ايل سوواغا قاتارىق! - دئىيردىلر. بو ايشين اىچىنده وئرىدىكلىرى قورخونجودان يوخ (آخى ايلقار باغلامىشدىلار دارا چكىلم)، گوندە مىن كرە، كە كىرهنىن سامانا قارىشمىش آجى توزوندان اولوب يىنىدىن دىرىلىپىرىدىم.

گونلرىن بىرىسىنده، ائركەن سۈكۈلچە يىن تؤكولوب منى آنباردان چىخارتىدىلار. دئىيلر آپارىرىق چۈلە آسىلاسان. كند ائلى، چوخلودا چىلىمىز كىشى لرلە اوغلان اوشاقلارى، تؤكولوب شاهوو چىكىك منى چۈلە آپارىرىدىلار. اورادا منى گۆرن، تكچە بىر قرهچى قادىن يو خودو. بىرىسى يو خودو منه قىشقىرىسىن. هله دە من، او هئىلىيانى كۈنلەرىن يانىخىماسىن، - واه واه، سەن آللە. حئيوان اوشاغى!... - دئمكىلىرىن او موردوم.

چۈلە، سىجىمى بىر آغاجىن بوداغى اوستەن آشىرمىشدىلار. سىجىمىن بىر او جون قولتوغۇم آتدا باغلادىلار، او بىرى او جون اوز اللرىنده ساخلايدىلار. آياغىمىن آلتىندان دوواغى (بوشقا قاپاگىنidan تىدىر آغزىنا دوزەنلىن قاپاق) چكدىلر. بىردىن شاهوو سىسى، هە ياندان توز - تورپاق، آغاج قىريغىيەدە باشىما آغنادى. گورولتىلان بوشلوقدا يول گىئتىيىمىن تۇو سايانى هله، تېھ - مەن، يېنە، سىنمىش چاتى شاققىلىتىسىندان ياغان، تاوان توز - تورپاغىيەدە.

داياز بير سويون ايچينه دوشدو. دويوردوم، آتدان آياغيم، ليغا جومور. سو بوغوردو. اليمى دوواردا سؤكولن كوغوش پيلله- نين ايچينه آتيب دايandىم. ائله كى گۆزۈمون بېرىي آزجا قارانلىغا داداندى، وام - وام آيرد ائتدىكىم ايرشه، باشىم اوسته كالاوا- كۇتوك دووارلاردان سيرماشمىشدى. ائشىكدىن باخاندا، مال قارانين، اوشاقلارين قويويا زوishمه سىندىن اوترى، چىخىشى داريدى. داريسقال آغزىندان آشاغى يىندىكىجه، دووارلارين تىكىتىسى، خىرلى داشىلا ات تورپاقدان اولمادىغينا، ھابئلە قومسال دووارلارين نىچە قاتى، تېيخا چاي قوموندان اولدوغوندان، شوملامىشدى. آغنايىب تۈكۈلن يېرلىرى كاھايدى سانكى. بو تورپاغى شوملامىش، كۇھولە بنزەمىش لرىن بېرىندىن بېرا يارىك آغاچى بىتمىش، مندىن يوخارىنى توتموشدو، بوداقلاريندا چۈل گۇزىرچىن لرى يووا قويىوش، ھۇرومچىكلىر تور توخوموشدو. بو كېچك بوداقلارين آراسىندان آشاغى اوته رك، پالتارىم چىرمانىب باشىمدان چىخمىشدى. بودلاريمدان سيرمانان شالوارىم، بو كوكلىرىمده تومبالانمىش، سانجىلانمىشدىم! يالنىز، - گۇزلرىم چىخماسىن ...- دوشونە، گۇزىلرىمى قورودوم. بوتون گۇودوم جىزىق جىريق اولدو. اللريمىن اوستن قان آتلاندى.

ارىك آغاچىنин، او كوبود بوداقلارى آراسىندان، قورخودان اويموش گۇودوم آشاغى توللاناندا، دئ آردىمجا ياغان تولام اسکى (تولاماسكى)، آجاج قىريلارى، چوروپوب گۈپىلەك اىيىسى وئرن پەدىلىكلىرىدى، اىلىشىب، ارىگىن باش بوداقلاريندا قالىرىمىش. كىسىكلىر بوداقلارا توخانىب، تېھە ساورو لوردو. توز، بوغۇجو دورومدا او قارانلىغى بوروموشدو؛ آز قالا يوخارىدان كوكىرىشىب شىرلانان چىغىر- باغىرتىلارى بوغسون. سونرا بېردىن، گۆيدن دوشىن، سىنيق سوسقو سازىن، يالقۇز قالماش شول تىلىن، آرابىر سويا دامىب دومبۇلدويان چىنقيللارىدى جىنگىلەدەن. قويونون داريسقال آغزىندان اتر گۇروننموردو. يالنىز ارىك ايرشه سىينىن بوداقلارينىن اينجە سؤكويوندىن گونش بېيىم فرينى ساچىرىدى. يواش يواش، او هندهورىن هر نسنهسى، بىتكى خايلا غىندان اولوبان، قىش يوخوسوندا اويموشدو.

داها، قويونون گىتدىكىجه زىللىه شىن قارانلىغىندان سىتىرىدىم، اىكىندى گونشى أىيلمە كەدەدەر. آندىم، بو ھۇووردا ائشىيە چىخسام، كىسيب اتىمى يىيە جىكلىر. بىلە بىلدىم، او ائشىكىدە دىنمزجە سىنه دوروب، گودورلر گۇرسۇن لر جىنقيرىيم چىخىرىمى يوخسا اولموش؟

اوچ گون، سىجىم قولتوقلارىمین آلتىندا دوواردان آسلا تاقلى قالماشىدىم. كېچى قزىلىنىن ھۇرولموش بو سىجىم، اتىمە كىچمىشىدى. گوندوزلىر اوشاقلارين اينجە سىينىن، شاختالى گىچەلر ايسە چاققاڭ اوغولتوسوندان، توكلرىم بىزىز، اورپە- شىرىدى. داها، يواش يواش جىمدىك قوخسو، آج قارنىمدا قورولداشان نسنه لرىن ھۇووشنىسى، قارانلىغى بئىنەمە جالا يىردى. قولاغىم سىلىرى تانىسىرىدى، آنجاق، نسە هوش ائله مەيە جىزىز قالماشىدىم. بېر جە اونو بىلەرىدىم آغاچىن بوداقلاريندان آشاغى آسلامىشام، سىجىمى كىپ تو توب، اوزومو يوخارى چىكمك اىستەدىم. كىپيش بوداقلارين آراسىندان اوتدو كەدە، گۇردو

آغاجين اوستو جمدك بيتيريب؛ مندن سونرا گلن اوشاق - كىشى لر، آغاجين اوستن تؤكولوب، آغىر يوكىدىن تىللرى سىريلان بوداقلار، قارىنلاريندان كېچىپ، باغىر ساقلارى بوداقلارين مىز اوجونا ايليشمىش، بئللرى يىدىن ائشىيە باسمىشدى. بو قويو، بىر كھرىز گۈزۈيدۇ. قيراقلارينا آغاج دؤشە يىب، آغزىن قورسا دووار ايشلە يىب بىر باجا اۋلۇچوسوندە، يىغمىشىدەرلار. منى درينه ساللاياندا، قويونون شورا وئرمىش قيراقلارى شوملايىر، سويون بوغوندان يوخسا شئهدن چوروموش پردىلىكلىرى شاققارلانىب قىرىلىر، اورداكىلار ايسە منىم آردىمجا كىسىكلىرى مىنىمىش، آشاغى يىخىلمىشىدەرلار. اينجاوارا، كىسىكلىرى قومسال تورپاقدان اولدوغوندان، ارىيىن بوداقلارينا توخانماقلا اووخانىرىمىش. سرهندن سوزموش تورپاغى، تې مە شىررا ئىيرمىش.

بىر آخشامدا، گلېپ قويو باشىندا زىرىلداشان اوشاقلارдан ائشىتىدىم، - گلېپ بۇ قارقانمىش، اسکى كھرىز گۈزۈن كورلا ياجاقلار، بلکە ائله، هامى اورادا قويلانسىن! - دئىيردىلر.

*****

يادلار بورجونا اولن

اۆزو گۈروننمىكىن، سىسى داغلىغىن گونش دوغان سال داشلاريندان ترسىن اولور. بئله دورومدا، سانكى گئجهدە داغلار آرا تىكىن، كند ايشىغىدى يۇنلره داشلانىر. سىس گلن يئرى قولاقدان سوزدو كده، قره مىلچىك ويزىلتىسىندا شېر چارپاناغى بوزومتول بولودلار اىچىنдин هر يان گلدى داغىلىر. قره مىلچىك، يووويوب ھوندور داغىن يالمانىندا شوش قاياني باشىندا دوردو. قورباغا چىل پالتار كىشى، شوشەنى ائتىرىدى. زىلان سورتولموش، اوستو آزاجىق سىلدىرىيملى قاياني باخدى: دئۇر قانادى (ھەتكەپتەرى) يېل سىلەكە يىر.

اوچمان، تىز اونون سۈزۈنە گىرىرىپ: باشجىل! هرنەدىسە، اوستو ائتىلىدى. ھەتكەپتەر او تورا بىلر. - بىلەم قوتور كىللە! يانى دئىيرم ايندى جىمددىي قاياني اوستە آتساق، اولىكى او آيىنانادكى، يېل ووروب قايادان سالا... قايدىرىق. يارىن دالى دئۇر يىك. او سارساق، گودازا سور گوندو؛ اۋلۇمە دئىيل!

***

قورباغا چىل پالتار دئىن يارىن، يارانىشىدان چاتمىشدا، تىلەسر قره مىلچىك، دون گلن قاشدان، داغلىغى سورىن قارامتول بولودلارдан سئچىلىدى. نمىشلىك ھاوادا يېل كو كەھىيىشىن دوشىسى يىدىدە، يىنه، آياز او جا داغىن دىكمە -

نине دوشن دامجىلار آراسىندا گىللەنيردى. قره مىلچىك دئۇرقات، قايانيں تو شوندا دوردو. باشجىل، اوچمانا، او تورما! - دئى. - بىر آددىملىقىدا دايى!

قورباغا چىلىنده گىيىنمىش باشجىل آردىنا چۈندو، چىرىكە دوغرو، - هئى، قورو گىللە! - دئىه يوغۇن سلنى ايلن سىلەدى: آچ قاپىنى، او شىرتىغىن جىمدە يىن ياواشجانا سورو، قايانيں اوستە سال. گۆزەتلە، باشى داشا دەيمەسىن. اونون بئىنى گىرك، هله لە ساغلام قالا!

دال قاپى آچىلدى. توت ياشىل، قالىن گىيىنجىكلى جىمدەك آتىلدى. اونون كورەينه بئل چانتاسى باغلاتمىش، قورور خموش كورەن سققىلى انگىزىن آلتىندا بوزوشوب. بىلە تو تىگىلان، جىندير تو كىلرىن كۆزولۇن او توبىسنى! دئۇرقات، اوزو گونش باتانا، دىكىمن داغلارىن يوكسگى ايلە يولا دوشەلى، آلاچالپۇ ياغمور، اريش اور توگۇن آرالادى، او چاغى قره مىلچە بى نمىشلىك سارايىنا سالدى. ياغمورون آردىجىل دوزولۇن اريش اور تو يو باغلازاراق، دامجىلار اىرىلەشىب، قوشباشى قار، باخىش اۇنونه چكىلىن بوتون او گۇرونوملىرى گۆز قاماشدىران آغ ياسا گىيىنديردى.

***

ياغمور نېچە ساھات ياغمىشىدىسا، اوراسىنین اۇنمى نەينه گىرك، نىدن او بايغىنин، يالىز، كورەن ساققالى اىسلامىش، قالان پالتارى، بوسبوتون قالىن، سو اۇتمىزىدىر. او زون سورەنى، گاه قارىن كولك بويلىو قوشباشى - لارى، گاه ايسە آلاچالپۇ ياغىشىن نارىن پوچورلارى، سانجىسىن او كىشىنин او زونۇن درىسيئە گوجەنىب. او، گۆزون آچالى او زونو اوزو قويلىو، آز يوخوش يئرە، يىخىلمىش گۇرۇردو. اىكىنچى نسنه آندىغى، آلتىنا سالىنىمىش سال داش اولوردو دئمك. دوزدو آلتىنا دوشەنمىش او داشىن او زوندە نېچە قارىش آرا، داغىنىق دوزولۇن، خىرداجا دلىك چوخورو وار، آنجاق، اۇتموشىن، ايلىن چوخ آيلارىندا، يوكسە گىن اىمن يىللرى سوروتوب داشى زىلان يونوب.

كىشى، باشىنى قايانيں اوستوilen توش اولان داغلىق بؤلگەلەرە قالدىرىدى. اوزو دئۇرقات گىدىنى باخدى. يوخارى، چىسگىن، بولانىق ھاوادير، دومان قويما يىرىدى او او زاقلار گۇرونۇسون. بورولغان بولودلارдан دويولوردو، تو تقون ھاوا، هله بوائرته لەرە آچىلماز. او تو شىدان، گۆزون اتە يە گىزدىرىر. او يو ووقدا گۇرۇكىن داغلارىن شوش يالمانى بو آدام ياتان داغدان جولادا گۇرۇنور.

كىشى، گونش باتانى سوزن كىمى، او زاندىغى يئرده ساگدان سولون، قوزئىدىن ايسە گونئى سوزدو. كئى ائتكى - لرى شولقۇغۇندا بىر ھوور سئزمىشىدى، يوموشاقجا ئىشىزه زو يوشدو. تئز، بارماقلارىن ھئيوش داشا ناللاتان

داوار ديرناغى ايزلره سوخدو. يوخ، سئزدىگى قاراباسما، دالгин اوazonدن گؤگ كەشن لرين (سامان يوللارينىن) دوشونونه جوممادان بلىيدى. يوخ، دوغروسو هئش بو ايسه دئيل. اونون بئينىه هئش اسن (ساغلام) دوشونون يولو يوخ، او يالنىز، سانكى او قىرخ ياشىندان بئينى ايشه دوشموش، بئينىه چاتان ايلكىن نسنه ده، آلتىنا سرىلمىش زىلان داش، سونرادا گۈردو يو نىشلى هاوابىدى بىرده داغلىق. ياواش ياواش، تزه يومورتادان چىخان، ياش توپوق جوجەسىنە بنزىر شاشىلمىش گۈزو اوئونوندە سووانان داشا اوپور. داشىن ورینە، بئينىن بوروين دوم قارانلىغىن گۈيوندە دولاشان بىر ايشيق شالالاغىن بورجوشار گۈرۈب، سانىرىدى گۈيۈن او زىل قارا دامىندان، اود شالالاغىن ايليشىمىنە دوشور.-... من مى اويموشىم آتدىلار؟... ھە.-دئى.-ھە!... ھە!... گۈيدن ايلدىرىم قامچىسىنا ايلىشىي..؟!- دئىب، دىسکىنلىرىجى امده چىغيردى.

دىك اوچاردان (ھەلىكىوپىش) آتىلمىش ھۇووشنىسىنە، قول قانادىن چالىب، نە دوشوندو كەلىرىندن لاپلاشان دلى تۇو قرىزە، بىلەسىن يېرىندن دەبرتىدى.- من مى داغ باشىندا اويموشىم؟- سوردو. دىزدىزى اوتسوردو. دوشونه اويموش بئىنى گۈزلەرنىن ئويىنده چئورەنى كاس چكدى؛ ايندن بىلە، باھالى اونودولانلار يادير قامىش بئينىنە يورويور.- ھە؟ بىراخىلار؟... بورا نىيە بە؟ داغ باشىدى قوى گۈرۈم، يايلاق قاشىدى؟... آى!... دئىھ آغرى سئزدىكىن زارىدى.

قايناراق اوزو گونش دوغانما، فالخىر. ايکى دئنە دال - قاباق، اسمە گوللەندى، آز قالدى يىخىلسىن. آچىق جایناغى كورەيىندن سوواشىب بئيورلىرىندن اۋتن اسىمین ايلىيىز جانينا باتاركىن، قىچلارين دا آرالادى، بىلە دىم ھەچ اولماسا كۈرپە اوشاغىن «دانى» دورماغان دورا بىلە جىك. بو ائدىش اىچىنده گۈزو اوazonدن اوچ آددىم اويانلىق، دوردوغو يئرین قورتولوشونا دوشدو: واى!... دئشو بويىدا ليققىيا جومموش، دئندرمه آتدا بئيويين فره ائردك اولوبان، - واغق... واغق... - دئىھ اوچاجاعىمىش كىمى قوللارى گۈودەسىنەن آرالانىب، قايىاغىن دالدان سىخان يېلىن قورداق جانينا قارماق ايلىشىدىرى. آچىق قىچلارىنىن اوستە دىك داياندى. بىلە اولاندا، آدام دىنگە - سىنин قورونماغانىنى دويور. يوغۇن بويىنون كوركلى كن، ائلى گۈودەسىنەن اوستە فيراتىدى. ھە، جايىنمىرىدى؛ دوزدور، او دوران يئردىن او تايلىق، قوتۇ بىچىم قايانىن دئردى يېنوندە بوشلۇق اكىلىب. يارىم آددىم قاباغا گۈتوردو سكى گۈرسون، داياندىيغى يېردىن اتكىلر ئىچەدىر. ائلە قىچىن گۈتۈرمك لە، يېل، باساباس آپارىر، دوز قايانىن اوجقارىندا بىر آددىم دوشنه قالان، مئلىن دالى قاتلايىب آغىرلىغىن يېلە سالدىغىندا دوردو.- يوخ!- دئىدى.- بورادا يېل دالىدان ايتەلە بىر... قاييداڭىز. قاييداڭىز، يېل اسن يېنندىن.

دالى قاييدىر. لەپ قايانىن آتىمىندا دايانىر. آرخايىنىدى قارنىندان باسان يېل، قويماز اوچورومدان شوملاسىن. بونا

گؤره داها ايرهلىدن آشاغا باخدى. دريندير. دىبى آرين گورمك اوچون آرتىق اوزەنلى اولماق گرك.- اوخ!... - هور كوموشجه دالى او توردو. او آشاغى درين درينى، هله قايدان اتك آخان بولود بولانيق دومان، قويىمادى دىبىن كئكۈن، گوز گو گورسون. اورانين دىبى نىچە او ن آدىم، نه درينلىكده اولارينا دوشونمك آز قالا كىشىنин دوشونجەسىنى گولونج ائلەسىن. كسىن، او قىليق، قايانىن قوزئىي ايله گونئىنندن گوروش ائلەيجىك. گونش دوغانى آنجاق گۈرمە يە قورساق ائلەينمز. زورا قالمامىشدى، دالدان باسان يېللەكىدە، دىبى يوزلر آدىم يېرىلىكىدە ايتىن قايانىن يېلەننيدە دايانيپ او دىبىن ياييق نىچەلىيىن گورسون.

دۇندۇ، لاب گالىب قايانىن اورتاسىندا دىز چۈكۈرددو. دوشوندو. -ھە.- دئدى.- نا اولدو بە؟ او قۇووشان دا آخسامىن قارانلىغىدى سانكى؟ آه، هله بورا قاليم. گۈركى بو گىچە سوووشور؟
كىشى، آزاراق سوسار، هارا گىدەجىگىنە دوشوندو: اولىكى منى ياد تورپاغا گىتىرىپلر. بو يابانجىيا آتىپلار؟ بو تورپاقدامى قالام؟ هرنە... نېلىك هله. مایماقلارين بورجونا اۇلىكىدەن بۇ ياخشىدەر كسىن. اولسا، بوسويوق اۇلدورمه سە... يوخ اولمادى، دئىهisen آجي خيرام. سوسوزورام.

بايغىن اۇلومدىن قالخان دەيقەدن، بېلىنيدە آغىرلىق سئزنىلى، هردىن، اۋزو اىستەزدىن، بېلىنە چكىلىمىشدىر. بىردىلى بېلىنە گىتىدى: بە بۇ ندىر، آغىر...؟ داغار جىقىمى دى؟ چانتا... .

تئز، جايىغانىن بېل چانتانىن بؤىرۇنە سخىب، گۈزۈنۈن ائوينە گىتىرىر: هە، داغار جىقىدى. ندى؟ او يان بۇ يانىن گۈرىدى داغار جىغىن قىيىشىن تاپىپ آچسىن. داغار جىغى اسکى اىنسانلار بويونلارىندا گىتىرن او و جىمde يى سان، باشىندان آشىرىپ، اۋنونە او زاتدى. زېپىن آچدى اىچىرىيگىن اللەسىن. اىچىنيدە يئمك وار. پالتار وار. بىردىن يارىم ياييق بېئىننيدە نىنە قورداقلانىپ دئىهisen. توواراق، چانتانىن اىچىرىيگىلرى اىچىنى، يېنىدىن گىردى.- هانى بە؟- سوردو.- هانى بە؟!

كىل سىلى هاوايلا، يوغۇن - يوغۇن باغىردى: شىرىت قويمىيپلار؟ بو داشدان نە يىلىن دوشوم... ددە!
بو آنقىرىتىدان، خورتو باتمىش هارايىن تىز يوموشالدىر: يېلده قويمور گونش دوغانى گۈرۈم. يوخ، كسىن بونا گۈرە سىجىم زاد قويمىيپلار...

سازاق يول وئرمەدى داشلارا چىرپىلان سىسىنин يا ووز يورلەنن تىترەشىمىنيدە، دىنلەسىن. قايدىپ اۋزۇنە اينانماز، آه گولدو. خانىمین، ايمگەسىنيدە تاسارلايىر: گۈرۈسنىمى دايىنا؟ منى يېر داغ گىزنى كىمى گىنىدىرىپلر. بوخچاما يئمك، اىچىمك قويمىيپلار. يالنىز، قايدان ائنمەيىمە شىرىت قويمىيپلار.

سوسىدو. يىنه،- يېل قويىمادى او اوزو گۈرۈم.- دئدى.- كسىن، اورادان دوشىمك اوچون يول وار. گۈچە يىدە بىلە

اولا بىلر. يوخسا نىيە؟ داغچىا ائركىندن - چاتىدان گر كدىرى... اشى، اۋازلىرى يىلمىزدىن اوئىدوبلار دا!

كىشى، قايدان ئىجە ئىتىپ هارا گئدرىنە دوشۇنر ك، دالىن يئلە چئوپىرىدى چۈرك بوخجاسىن آچسىن. بىردىنە بالىق كونسېروين، سودلو چۈرەيىن آراسىنا بوشالدىب، دورمكىلە يىر. ندىن، بللەسىنە ووردوغۇ دىشى چىئىمە كدىن واز كېچىر. هن، كندىن سودلو چۈرەيى، اونو ايشكىلە سالسايدىدا، آز دورالى، آغزىندا ساخلادىغىن چىئىمگە باشلادى. اور گىنده، ياراما زلارى!- دئدى.- يازىق آروادا قوندارما اومىود وئرمكىدىن اوتىرى، گئدىب كنده، سودلو چۈرەيى ئويمىزدىن آلىپ لار.

قارانلىق قوووشوردو. يوخو تورباسىن چىخارتدى: اىچىنە گىريرم، دىرسە كلهنىم. آنجاق ياتمايمام گر ك، يوخو آپارار بىردىن، اىشدى يئل شىدىرغى گلسە قايدان آتار... يارين دا، نه اولا جاغى گودك؟!

بىرده دوشۇndo، نىيە اونو بورايما گتىريپلر؟ گىينىجىكلى. داغارجىغى دولوسو يئمك. او يارىنمازىن بىرى يىلەنمز، بونلارين ھامىسى سورگونو بورا گتىرن چىل قورباغا پالتار باشجىل اوچون بويوروغودو.

- گوندە كىنه يارار، ائينەسىنە يئمە يىن وئرىن. يئمە گىنده، داوا وئرىن. قوى، او كوت اوسو دا باشىندان اوچسون. بايغىن اولجاق بىلەسىن گىينىدىرىن. داغارجىغىن دا، بىر آيليق زومهار قويون. قوى او دىك قايانىن باشىندادا گودا زلارى چىر قالسىن. آز يئسىن، چوخ سينىخسىن. آزلىق چكسىن. يانمىش قارا درىسىنە، اىستىلىك مومىيايسى اولسون. دئسىن ايندى؛ يارين دا اولماسا بىرىسى گون، منى آپارانلار گلر. هە. قويون بو ساراي شعرى دئمىش:

قويون او قدر اولومو چاغىرىپ ازىلىسىن ائلگىن

اولوم، چاغىرىشىندان بىر گىن يورو لسون، ائلگىنин

سونوجدا اولوم سورگونو بىراخا جاق

داها جانىنى آلماغا ارىنە جىك

ھەچ گلمە يىجكى

بىلەلىكىن اوئىدو لا جاق

او تونبەتون روحونودا كىفسەميش جمدە يى ايلە بىرر، قوزغۇنلار يىئە جىك

مه يىر، تىنى (روحو) اىچىنە فالمىش جمدە ك يئىلسە تو كەنر؟ هە هە هە!...

كدر، دىرى اىنسانى يئىسب قورتارانمازا بنزىر

قوزغونلار ائله، عۇمۇرلوك اونو يئىه جىك لر

قو تار ماياجاق، تىنسىل زومار قو تار ماياجاق

جمدەك يئين قوشلار بو او و سوندان ايشگىلە دالاجاclar

قوى بئلە پىستىكلى لرىن روحو هئش تامويا ايسە گىتمەسىن

قوى، سورگون تىنى قوزغونلار يئىب، ياشار قالسىن!...

هه، قويون ساراي شعرى دئين اولسون او گاي آدامىن روحو... لته چىن فيلسوفون...

***

يارين گلىب، گون اورتاييا ياخين، يئلين بورنو يئللەنميش آتى هو ووندان دوشموشىدە، او آدام، قاييانىن گون دوغان
قيراغينا ياناش، ساقىتىلى كن، كوره يىندن يوخارىسىن أيدى. آشاغانى گۈرەلى، گۈزلە يىشى آهيندا يانىر. بوتون
گئجهنى ائرته يەدك ئوكدويو تېيىرلر شىرaran اولوب او قايادان آشاغى جاغناشدى. قاييانىن اول او جقارىندان اوج
آددىم درينه سارى ائندىكىدە، دئورد آددىم ائنىنده، او زونسوو، اوستو ياستان هئرە يە چىخىر. انگىن هئرە يە ائنيلن
يئر، قايادا دووارايىنا آرتىلمىش بىر هيلاوانىن اوستودور، داش هيلاوانىن. هابئلە بونا تاي، نىچە آددىم آشاغىلاردا،
هردن قاييانىن بؤйورلىرنە سال داشلار هيلاوا ياپىلمىش، قاييانى داغىن ياما جىنا دوغرو گىتدىكچە ائنلەدىر. بو ائنلە -
تمك آنجاق، سىلدىرىمىلى دئىيل، هيلا وادىر؛ سانكى، يىكە شامشا قوتوسونون ياپىشىغىنا بالاجاسىن دىرە يېسىن.
بئلە جەسىنە، كىشى نسنه او مودوندا، او يېرى يئنلىرى بىرىندن ايكىسىنە باشلايىب يئىنلىن گزىر؛ گونئىندن باتىيا،
باتىشىدان ايسە قوزئىه. بورالاردا گون دوغاناش؛ درينه جومدو قجا بؤйورلره ياپىشان هيلاوا اىفلىملىرى (تىكەلرى)،
بعضى يېلرلەدە قاييانى ائنلەدىر. آغ يىل، دومانى يويوب او چئورەدن لاب او دىب قاشلارين اوستونە سرمىشىدەن،
كىشى، قاييانى اثىب ان درىندە، داغىن دوشونە سووانان خىرلارا جومان دىيىنەدك گۈرە بىلىرىدى. قايادا، اولىكى،
ايکى يوز آددىمدان آرتىق او جادىر. آتدا، نىچە آددىمدان بىر، يانلاردا ياپىشىب قاييانى يوغونلادان، سال داش
هيلا والارىن دىكىنە آراسى لاب او سته كىنه تاي، اوچ آددىمدان توتوب، اولىكى اللى آددىمین بويونا چاتىشىر.
خىنۇو سوسان تائىنماز كىمسە، قايدىيە باغداشىن قوردو. دوشونە دالدى. يوللارى باغلى گۈرور. جىن تووو
بىردىن دە، يېرىندن دىكەلir. - آخ نىيە؟! - سىسلە يە، قىشقىرىدى. - آخ نىيە بە؟!...

سى، گۈيىدە او خلانمىش كەھلىك قانى اولوبان، هاوانى دىدەر ك جوموب لاب جوموب، دىلىكىدە، يالجىن
داشلارينا ياخىلىر.

ندن اونو هوندور بير قاياني باشينا سورگون ائتمىشدىلر؟ كىمسەمى، آردىجا گلچكايىدى؟ كىمسە، آرالىدان اوونون ائيلملىرىن گودوردومۇ؟ يوخسا اىستەمىشدىلر اوونو دوستاقدان بىراخسینلار، آنجاق بىلەجە بىراخمىشدىلرلار؟ بىلەسىنىمى اولو اولدورموشدورلر؟ گرچە يى بىلەنمىردى.- آشاغى نىچە ئەنئىم؟ دئىيردى.- اولماز، يئمە يىم قورتولونجاق گرە كدىر هارايا چاتىجى بىر ايش گۈرۈم... يئمە يىم قورتولونجاق؟!

بىردىن چاخناشان بو سورغۇ، آنلايىشلى سورغۇيدۇ. اوونون بىراخىلماسى ندىنинه باشقابى ئۇن وئرير.

آردىجىل گونلار اوتىدو. كىشىنىن قىتىق آنماز زومهارى تو كەنib. هېش نە يى قالمامىش. اتگە اىسە دوشەسى اولاناغى يوخ. اولومون اىلكل ائلچىسى سوسوزلوقدان پىس، آجلينىدى قارىين گۈزىرتىيە سالان. دالبادالى، سوپوغۇن سوموكلىرىنە باتدىيەنداڭ اىلىكىننەن ارىيىب آرىقلاماغىنى دويور. او آشاغىلارين ھاواسى خوشدور. اورالاردا ياز شۆلەنى قورولوب. بورادا، دىز اوزوندىن نىچە مىن آددىم هوندور اولان ان او جا داغىن دىكىمنى، شوش قاياني سرت باشى، ھله دوندارىجى كولكىن، ھله سازاقدان اسرە نىر. بورا اىمن يئلين ياتاغى، قانادلى آتىن او چدوران سكى سىدىر...

ھردىن گلن ياغموردان، شالىنا قونان قىروودان سوسوزلوغونا يئىرىدىسە، اولوم اىيىسى وئرن آجلقى، اتجىل لر بېلويون داغىن گۈيىونە يايمىشدى. قاناد دوتوب آرخاين گىز قوزغۇنلار بىلەرىدى ھاچان ائەچكلىر. يوخ، قوزغۇنلار دۆزۈملو دئىيل، گلچكدىرلىر؛ ندىن، اول سىنىمىش بارسىن جانى برکايىدى. قوزغۇنلار بىردىن بىر، اىكىدىن اوچ، او يالقوزاق قاياني يالمانىدا دوغرو سوروشركەن بىلمىرىدىلر دىزلىرىن قوجاقلايىب اۋكسوز اوتوروشو او توران كىشى دە اونلارا يئمك تاماھىيلا باخىر. قوزغۇنلار او گونو ساھات اىكىيەدك، گونش لاب قىزانادك اورالاردا دئور ووردولار. سۇنرا، يو كىسەلندە داغىلەيىن بوتون اتجىل قوشلارى دولاپچاج مارىقىدا سىنىمىشدىرلىر. اىكىنىدى چاغى، قوزغۇن سوربەسىندىن توتوب، بوتون اتجىل قوشلارين سالخىمەندا ئولان: تىران، توغان(قارتال)، قبى، شونقار، لاجىن، قىرقى، سونقور سوروسو، اوو آماجلانان، باداقلانمىش تونقانىن تېھسىن دوغرو شىرجە گىتىدىلر. تېھسىنە آددىم بوبۇ قالان، يئىدىن يو كىسەلدىلر. ات يىيىجى قوشلار قاياني يو كىسەگىنلە گزىشىن ھاوانى دئيوش تورپاغىنى بىزەدىن بورولقان امینە سالدىلار. آخشاما ياخىن، كسىن دىلکە، يورو يوردولر. قاياباشى سورگون، گئون الجكلى يوموروقلارىيلا، قانجىل قوشلارى قوووردۇ: كىشىشە گئدىن!... كىشىشە دا، گئدىن دى حئيونلار!...

ھئوانلار آنماز، يورو يوش شىدىرىغىسىنا ھويوخان كىشى، گوبۇن يوموروغۇ آتىر: گئدىن... تونبەتونلۇ! ايت خىليلارى، دى گئدىن!...

يوخ، اولاسى دئيل.- ياخشى! منى سيناير ميسينيزدا؟ قانجىل لته چىن لر، ھە؟!... - دئىه قىشقىرىدى.
 يورودو، چتىرين چانتادان چىخار تدى؛ اسین قاناد قجى لر يورويندە چتىرى آچ - اۇرت ائلەسین. چتىرين
 بوكولوب شاققىلى لى آچىشىندان، اووجۇ قوشلار چكىنگۈن دورومدا، يوخارى دوغرو قاناد چالدىلار. يئنە
 بولودلو ھاوا قارانلىق وره زىن داغلار باشىنا سرگى گتىرىر. كىشى نىن آجىندان اسەن قىچلارينا قورخونون
 سارسەتتىسى اىسە آرتىلمىش، اتجىل قوشلار قىرهاقىريلان بولودا چكىلچە يىين، تىترە يىشىدىن يىخىلدى. داشا
 سرىلدى. آغلادى. اوووندو. او خودو:

دومانلى داغلار، اوزاق داغلار، بولانىق داغلار

ها ياخىن اولسا دومانىز، دالى او زاقلقىق داغلار

داغلار يالمانىز دولۇ قار، بويام سولدورور روحىمدان

نه آغلاماگىم، نه آغلاماگىمدا ايتىرىدىيگىم سىسىمىن يارىسىن

قايتارماز منه ياشىل تومان داغلار

ها او خوسامدا ئۆكسۈز ماھنيلاريم داغلار بوجاغىندا.

DAG اورە گىنەن داشىب هئرلەنمىشدىم

سېزىن اولكەنېزه

DAG اورە گىنەن فازىلما مىش بىر گور كىمى

گىزلەدين منى

يارانما مىش گىزلىن سايىن

دومانلى داغلار، اوزاق داغلار، بولانىق داغلار

ها ياخىن اولسا دومانىز، دالى او زاقلقىق داغلار!...

***

اولومجول گىچەنى گوندوز ائلەمك تانرى ايشىدىسە، سارپ گودازىن، قاياناشى سورگون چكمىش. بو دئۇنە،
 گون قىزمامىشىدان اۋنجە داغىن يوكسە گى سورتوشكىن قوشلارين قاراقوشۇن يولان، آلينىب. او يالقوزاق كىمسە -

نین يئريندن قالخماغا اينجارى اولمايان زاد، گئتىكجه بوتون اووجو قوشلارين ايى دويغوسون شىنه لدير. قوشلار، گۆزلەنلىمىزدىن يوروش گىتىرەلى، كىشى، يئه چىرىن يوم - آج شاققىلىتى سينا ياراق دوشۇنوبن ديرەنير. قانجىل قوشلارين، بو شاققىلىتى ياراقدان هور كمەدىكلىرى آز دئىيلدى، بىر آزا كېپەدىلر. او آدام، چىرىن بو كدو. بو كره، چىرىن اورتاسىندان ائشىك اوستونه چىخان مىلىن مىز اوجون سونگو سانار، قوشلار شىغاياندا بو ايسە، سونگوسون گۈيە سانجىر. آجليق، گوجون آلمىشدان، آماجلارى توشلادىغىنا دەيمىز، يوروشلىرى يانىلىميردى؛ جايىلان، بلکە، قولويدو. چىرىن سونگو اوجو قوشلارين قانادىنин، قويروغۇنون گئيش آچىلان يىلە يىنه توخانىب، بوشاكچىر. قوشدان هېچ نە اسكلىميردى.

داهادان، كىشى سونگوسون قارا قىجىيە آتدىقىدا، دالبادالى آيرىسى آدامجىل، قمە دىرناغىن چىرىن تونو ك پارچاسينا جوموزوب كىشىنى قايانيڭ اوجقارينا سارى چكىركەن، لاچىنى گۈرددۇ، اونو چتىرىلە چكىنمه دىكىن، يوروغان قانادى ياخىنىدى اىستى وورموش ائششىك قولاڭىندا اش اولوبان بوكولوب، گۈيدن گۈن چكىھسىنىن قارشىنا دوشىسون، بونا گۈرە، قايانيڭ قىراغىنادىك، چىرى ئوتورمەدى سالدىرقانى سالسىن. قايانيڭ آتان سىنيرىنا چاتاندا، يونگوللەشن لاچىن قاناد دوتوب اوز آشاغى شىرجە گئىدى، بويىرىدەن اىچىنده كىشى نىن بئىنинە، - آھوو! قاناد دوتىدو، قاناد چالماسا يورو لماز... - دوشۇنۇ چاخدى. چىرى بىرا خىدى، آدام يئىحى قوش، او يو كىسە كدىن اته يىين، يايغىن هاواسىندا چالىشىرىدى چىرىن دىدىلىپ تيفتىكىلەنمىش ساپلارين دىرناغىندا ن دوقۇپارسىن.

قايا باشى سورگونون، خىل (ايىت دىشى) چىخارتمىش گۈزو او قوشدا اولاراق، بىرده، دوشۇنجهسى صحنە يە قاييدالى، سئزدى قوشلارين جرگەسى بىرلىكىدە يورو يوب. اۋزون داش اوستە آتماقلا اونلارا دوشان بوروغۇ وئىر. اۇنجه كى يشرى بوشلاتمىشدا، چىخاجاق (خطى)، اۇتىرى امده سوووشوردو. دئشۇنون ازىلىن سوموكلىرى اىچرە آغريدان ارىين زىگى (ايلىگى) قانىنا قارىشىب سانكى، يوخارى فيشقا مىشдан آز قالدى بئىنى داغىلىسىن. تؤوشە يى قوشلارين يورو شو اولوب دئىر دئورەن اوزولۇردو. يئرده، كورە يى اوستە فيراناركەن قىچلارىن قالدىرىپ چارخا آياق ووران شىكىلدەن گىرە وە تاپىلىدى بىرده قالخىن. قالىن گئىمەنە قاشۇو چكىن قوشلار چوخ قىسناندىقىدان، اللرى ايلە اوزونە ايلىشىن جابنالىق - دىمىدىكىلر، اىسلامى شوما بنزەين درىسىندا تىراختور، كوتان اىزى قويido. بئله جەسینە، قان بويالى، قايانيڭ باتى يئونونە آپارىلىر. لاپدان اىچىنده، اول اوجادان شوملا ياركەن، سوروتلە دىيگى دابانلارين، سرت، قايانيڭ كىشكەن قىراغىنا باساباسا، شونقارىن اۇندىن يورو يەنلى، قاینالاclarin بئر كوندىن چۈلە تۈكۈلەن قومرال گىزگوهن لرىنە ايلىشىدىرىپ، چكمك اىستە يىنده، اووون آغىر اولدو غۇنو دويان

هوروور بوشلاييردى سكى، قويروغون قوشجىلىن چىنگەسىنە دولدۇرولمۇش گۈردو. نە گوجوندە وار قاناد چالدى يوكسگە اوزسون. او زەنمەدىكىن، ائلە ائلەسىنە، قاناد ووراراق چىغىرىپ، هاوادان زويدو. دؤشۇ اوستە داشا چىرپىلىپ آغزىندان سو آتىلچاق، كىشىنىن اليىنده اولان سون لىكلىرىدى يولۇنان. آدامجىل، كوبودجاسىنا تىلە - سىكىلە قالخىر، اوزوپىلە چىكىپ يىخان سورگونون دە، قارنى داشا يامانمىش، انگى چاپلىپ، دىشلىرى دىلىن پارچالامىشدى.

قودوزو قوشلار گىرەوه يولو دېيىلىدىرلر. كىشىنىن بىلى دوشىرگە آدلانتان نىستە، او، يئرددە اوزاناقلى كىن بوتون او ساندىغىن يوموراغينا سىخىدى، دالىنا ترسە يوموراق دؤشەمە گىنلىن قىوراقجاسىنا، قوشلارين يوموروغابوش يشر وئرمىكلىرىدى. پامچۇ بئر كولو تېھسىنە چىرپىلان دىمدىكىلىرىن آغريسىنە او جادان باغىرىپ. اىستى قودوران تردن، اورە گىنى بولانان سەزىرىكەن تىز أۋەددى، قوشلار بېل بوخونوندان قالخىق، او ايسە دىك دوردو. انگىنىن آتدا بئر كون ايلگەين بوشالىتى تىز قەى گودازىندان تو كەنسىن. او يان بو يانىندان شىغادىلار...

قوشلارى، خاپا اووجونا باسار باسماز، يولوب، لىك ھولاسىن اوز باشىنا ساوروور. تو تىدوقلارين توولايىب بىر قولدا آرتىق توولايىب بىر يئنە چىرپانادكى، باشقالارينا گىرەوه دوشۇردو باشىنا الشىسىن لر. بو يوروشلر چىكىر بئر كون، كورەيىنە مولاق آسىدىرىپ. سورتوك قىز ساندىغى اوزوپىلە باشى، آدامجىل يوروشلر آماجىندا، دالدىلى، قايانين قورتولا جاغينا دوغرو باسلىپ - باسلىپ، داها كۈندىم تاپمايان قىچلارى قايانين ايتى او جقارينىدان اوچوب، او، شوش يالماندان اتكىلە سريلەن ھاوايا جومدو...

يئمە يى دىمدىكىن سالان قانجىل قوشلار، تى باياق يوروموشىدور؛ بو كىز قوزغۇنلار. كىشىنىن اوزو دە اووجولارا سارى، قورشاغى قايانين يئلەنинدىن سورتولرک، اتىيە ھله اۋتمەمىش، ايكى اليىنده آتىمىشدى؛ او زونە يوروين قوزغۇنلارين ايكىسىن نىن تېھسىن توتوب، او باتارك قوزغۇنلار ايسە شارابىلان داشا يامانىر. كوفتەلەنن تېھلىرىن يانىقىدىلار، جايىاقلارين بركىن باتىرىپ داشدا سورونن ھوروور، يىخىلىمىشىن ايسە بارماقلارى او جو داشىن قىراغاندا وارمىشدى. دالبادال، تېھلىرى جله يە دوشۇن قوزغۇنلارين بىلەنە قونوب او وون قايادان آتىلماسىنا باخان باشقا اتجىل لىر دە، او نون دوشىمك، تۈووندان آزالتىمىشدىرىلار. كىشى، تىز جەنە، قوشلارين تېھسىن اوتوروب، جايىاقلارين داشا باسىر. او قىلىق، اللرىندان آسىلى دورجاق، قايا يئلەنинدە (قىراق) او نون گۈركىلى اوچماقى اوچون باخىماغا دوشۇن قوشلارين او زونە ائلە چىغىرىدى، دىسكتىتىدىن باشلارين دالى قاچىرمىش لارىن آز قالا آرخاسى داشا گوپسەنسىن. آنجاق، دالдан چىنинە قونوب تېھسىنە دىمدىك اكىن نە قودوزودورسا، سايماز ياناسىن سئىن، هئچ باخىمادى گۈرسون نە يئرددەدىر، ائلە بو ائدىشىن ايسە قورخمازلق تاپىر؛ باياغىدى بىر بارفيكس تېپە-

داشىن اوستە دوشۇن قوزغۇنلارين نفسى يېنige قايتىميش، اولوشكەميش گۈزلىرى كىشىيە دوشجىك، سانكى قارانلىقدان چىخدىلار، بىكلىرىن قاماشدىر ان ايشىل، اوفكەيدى، او آدامىن بئزىكىميش قارقىشىن، ائلە دوشدوک - لرى يئردىن اوو دوشوندۇك لرىنىن گۈزونە اوخ توشلا迪لار. كىشى، بىرگە آندا دؤشون قايى آدلى يەھە يىخاركىن، الينىن هرهسى، ائكىز قوزغۇنون بىرىنىن يالىن بوغازىندا قارماقلانىر. قوزغۇنلارين كوتان ديرناغى ايليشىب داشا جىزىق جىزىر كىن، او چكىدى، اۋزو نو يوخارى آتدى. بىرتىجى آدامجىللارى بىرا خمازدان، اونلار ايليشىك ديرنالاclarin هارايىا سو خماق دىلە يىنده، يئردىن اوزىلدولر، ايلان قىورىخى قىورىلىپ، لاپدان پامچۇ زويدورن قىچىلارى ساللاشمىش، گۈودەلری عوصىيان قودورموشون الينىدە، يئرە ووردو، گۈيە ووردو؛ داھا شىغا يىب يورۇين قوشلارا چىرپىدى. قوزغۇنلارين چىلپاق بوغازى اولو ايلان اولوبان گىتدىكىجە اوزانلايىر. آيرىسى قوشلار، ات كۆتە يىندىن هور كوموش، شىنە يىشى گرگىن سىزدىكىجە، گۈيون دىيىنە چكىلىدە.

ھلە، او دىكىمن كودالا دوشىمۇش يازىق، آدامجىل قوشلارين دالى او تورماغان بىلمىز، يوموق گۈزلىرى، آغزى كۆپوكلىو، الينىدە شوللائىب قمچىيە دۇنۇمۇش قوش جىمدەكلىرىن يئرە چىرپىر گۈيە چىرپىر؛ چغىرىق، سؤپور. دويولماز چاغ اىچىرە ساندى آرا سىس سىزلەشىپ، نە قاناد سىسى، نە فيسىلىدى، هېش قىرقىر قورولتو سىلسەن اتر يوخ. گۈزلىرىن آچىر، هندهورىن او وچودان بوش گۈردو كىدەن، شاشىر. آمما گۈزو يومولۇ، قوزغۇن جىمدەكلىرىن جاياغىندا سىخىب توولاياراق، دوم دوز، قايانىن قىراغىنَا چاتىشماغان بىلمەمىشىدى. سول الينىدە كى قوزغۇنۇ اۇنونە چىرپا - چىرپا، قوشۇن چكىسى اونو قايدان آشاغى چكىدى، دويقودا يئرلەشىمۇز سورەدە، قولو يارى يولدا قوزغۇنۇ بىرا خىدى. قوش، قايانىن دىيىنە گىدىر. دالبادالى، ساغ الينىدە اولان جىمەتى دە كى، گۈيە كى لرى وورماق اوغرۇندا، دالدالى، گۈي يوخارى فيرلا دىيردى، اونوندا گۈيىدىن فيرلانىب دالىنا ائنن يىرددە، تاققاسى، بىلە - سين قايانىن دوشەنинدن، آردا چكىدى...

بو كىز، آرخاسى داشا گلىر. تېسىنەدە ايلىگى سىلەكەندىسى، جانى ايستى اولدوغۇندان، دالدان باشىنин قاناماغىنى، بودوندان اتە يىن داشدان ساللاتماسىنى بىلمەدى. بئىنەدە كى يوروش بويروغۇ، تىز جەنە، بىلە سين قالخىزىر آدامجىل قودوزو توولاسىن، داشا چالسىن، توولاسىن، داشا چالسىن... هېنى فىرلانىب يئردىن گۈيە چىرپىلان جىمەتى يىن دىدىلىمىش قارنى چۈلە تۈكۈلۈر. تئز، بوزا دۇنۇشنى باغير ساقلاڭ كىشى نىن بىلەنە، قىچىندا دولاشىر. اوزونە سارىشان سرین گۈرۈش اونو چىمچە تدى. بىردىن، جانىنى قورخولو او شوتىمە دولدوردو. سرسىملەمېش گۈودەسى تىتە - مىشىدىن، اورە كلهندى، آغلادى. چىغىردى. قوزغۇنۇ اوچ يو خسا دئىر دە كىز داهادان، داشا چىرپىدى. لاپدان الى

بئيروندە، آجيقلى دايالدى، قاشا گۆز ديكدى، بوغاناق فيرلانىش، اوچ يوز سئكىن درجهنى باخىش ايتىكىنده فيرلانىدە، جمده يە ئىلە بىر تېيك شوتله دى، گئىدىپ گئى او زونه يوزلر آددىم او جادان اوچان باراتا(جمدك)، آشاغادا داشلارين تىيەسىنە دوشەلى، ايفليم - ايفليم پارچالاندى، ات چارپاناقلارى داشلار او زوندە بئوجك لره، كۆك يە پاپىلدە.

قايالىن دامى، قان سوواناقلى، كىشى آل داشا سرىلىدىكىن شىرە يە يا پىشماغىنى سئزىر، قانلارا باخا باخا، - سانكى، اسکى قادىن، قورسا دووار ئىوه چىپبا چىپپىب.- دوشۇنور. قان سوواغينا بىردىن، ايكىدىن باخدى. قانلار، قان ئۆكمك شەوتىنин قوخوسون وئرن دويغۇ، او آدامىن باشىن قوللارىنىدا گىزلىتىرىن ھۈنكۈرتۈيلە آغلاماڭى اونا دومور ئىلەمك، اىستە بىر.

اووجو قوشلارين يوكسکدە سوسقون، او زونتولو گۈزىنمكلىرى، گئىدىكىجە گۈزلىنىدە، دلى يانا فيرلانان گىلەدە اۆفکە يە دۇنوشوردۇ. قانادلارينا بىردىن دولوخموش قاندان لاپلاشان سئۈزلىك، بىلەلرین قارقىش سوولايىر: بو قان اىستكلى هوووردان قوپان بىر شاققىلىتى نىن گومبۇلتۇسوندان، بوتون داغلار دلى سوولوق اسرەندى. بوز ھاوانى شىمىشە يە ئىن دامار كؤكلىرى ايشيقلاندىرىپ. داها، ياغىشىن النن دامجىلارى، كىشىنى او او جادا اوچانلارين گۈزۈندەن ايتىرىر.

***

دوندارىجى گئجهنى، آجليق، سورگوندىن تانرىيدان دۇنوش آنىتى(بوت) يۇنماش، گئجهلىسى آزمایىب سئۇينميردى هئش، مىن دۇنه دە او جمده يى تېيكىلە ووروب قايادان سالدىغينا وايسىتىلى، او زونه، - تونبەتون او غلو! - دېيردى.- قالسايدى اۋدلهنە يېلمىزدىن؟ آج قارينا آخى، ايندى نە يەن قاباغىن آلارسان؟

گئجهنى يارىن ائتمك اونون اوچون چتىنىدىرسە، گىرەوەدن، او زونه، دەيرلى تىپپىر تۈكۈشىدو. گونش دوغۇنون آلاتورانىن آعجايا سىلمەميش، تىز جەنە، پالتارلارين چىخارتماعا باشلاياراق او ركەنير، آغلامسىنىمىشجا- ايندى تۈكۈرلە! - دىدى.- تىز اولوم، تىز!...

قالىن پالتوون، پامچوسون، گۆزم بولوزون سوپۇندۇ. بېل چانتاسىن دا او يانلىقدان گۈز توروب قايالىن بئيروندە، اوچ آددىم آشاغالىق دا، قايالىن يارىسى سىنib دوشۇن هئرەدە، قوزغۇن يوواسىنین كوش «أبە»سىنە(كوش آغانچ او يۇنۇندا كوشۇن جولاسىنا) بىنر، چوخور او رتاسىنا سالدى. كورە يەن بوش هاوايا چئورىپ، او زو ايسە قايالىا سارى، الىن داشىن قىراغينا آتىپ، ساللاشىر. اونون بويو او جايدى، بىر مئىر يوز سئكىن سانىمىتىر.- قايادان آشاغى ساللانسان، قوللار دا بويا آرتىلىر.- دىدى. بىلەلىكىدە، آياغى آلتدا قالان گئنىش هئرە كيمىن، آددىمدان آز اوجا، آرخايىنىدى قوزغۇن يووانىن درىنلىكى دە قويىمازدى

او، دالى هئلهنسين. اللرين بيراخير اولسا، چؤنبلن دوشسون.

اوزونو آلتى، ائتى ايسه دئورد آددىم اولان دوشدو يو بئلوم بير تالبار يئكەلىكىدە، او باش بو باشىندا ايکى يووا وار. هله، يازىن آغلار گولر(فروردىن) آيى، يارى كن، يووالارين قرهلمىش پيرپيزلارى مامير(يوسون) جو جريتىمىش، گۆز اوچون اسكمىش، هر يووانين، داشقا دولوسو پيرپيزى وار.

او بئلومه دوشجىك، گۈزم بولوزون أينىنه گىيىر. بو كدو يو پامچوسون دا، داغارجىغىن آراسىندا بورمه له يىب، يووا دا پيرپيزلارى دىكەتدى، داغارجىغى دا، داش دووارلا يووانين آراسىندا گىزله تدىكىن سونرا، يووانين اىچىنده اوزاندى پيرپيزا سئىكەنسىن. چوخ يورقونودو. گىچەنى قوش يوخسوندا كىچمىشە بيراخمىش. ايمدىسه آج سوسوزلۇغو اونوتمالىيدى قىچلارين دينج اوزاتسىن. اوزالدىب دينجەلىش دويار كن درين نفس چكەلى، گۆزو باش داشينا تاي، تايماز داييانان سال داشا دوشوكىن، آهان.- دئدى.- داهما، بورا قايانين دىكىمەنى دئىيل، قانجىل گووورلار! منىم تېھەمە شىرجە گىڭىدە نمزسىنiz. گىتسەنسىز، ائله گىرك قوزئىدىن يوخسا گونتىدىن گەسىنiz، اووندا بىلەن، بو يووالارا يىغىلان يئمىشان شويكولرىلە، تېھەنۈزىن ائله گوپسىرم، كۆكونۇزو قىرام. دوغوشدان گلرسىنiz سە، بوروق وئەجگەم، قاشقا تېھلىز داشدان كاها قازسىن! پالتۇوون اوستونە چكدى. دىرى قالماق ايمگەسىنە، دوشلەر گىتىدى. آنا لايلاسى دوشلار ايسە، بىلەسىن اوغورلا يىب يوخوا تاپىشىرىر.

***

ئىچە ساھات، ئىچە اوينە او يوخىمىسى بىلينمىز كن، بىرده او وۇچۇ قوشلارين قورولتوسون دىنلەين قولاقلار، باتمىش گۆزلىن سىلينمىش هاوايا آچىر. گۇئى تاوانى لاب اولگۇن(ماوى)، قىزمار گونش، سئىكەندىيگى داش دووارى ايسىتىمىشىن، اوزو پؤشلەن داش سانكى شە ترلە يىب، پارلا يىب.

بو گون باشىنا ياخىن گرن آناج قوزغۇنلار يووالارينا گىرەنин قانىنا يېرىكەلە يىر. بو آدام بىر آيىن يورقونودو، يوخسو يايىن قىسسا گىچەلىرىنىن ائر كن يوخسونا بىزە يىر، سئىزىرىدى يوخلاماق ندە بىلەسىنە دادلى گلىرى. ائله اوزاندىغى يېردى، الين قوزغۇن يوواسىنا پيرپيز قويولان تونلو يئمىشان بوداقچاسىنا دولدوردو، -ھە. كۆپئى اوغلۇنون قانجىل ماللارى!...- دئىيە قىسيق دىشلى آراسىندا سۈز جو كىلر فىسىلداياراق تزير: ياووق دورون!...

يوروش او موسو اىچىنده، يېنىدىن باشىنا چكدىيگى پالتۇوون قارانلىغىنا قىسىلىپ او يو دو.

بىر چاغ، پالتۇوون، اوستوندىن ساغ يئونونه سوروندو يونه پوزغۇن هوركودن، دىك آتىلىدى. پالتۇوو اتگە سالانمادىقدان هەرە بىچىمىن قىرغىندا او جو مىز داشا ايلىشىدىرن قىچى، كىشىنى دئورد ال - آياغى اوستە، دىكەلدىن، تئى باياق، سولوندان باشقا آماجي توشلادى. يئمىشان بوداقچاسىن، اليندە سرت ساملامىش كىمسە، قىچى بىرتىل يورويندە، بىر كىن، تېھسىندىن چكىرىدى

سکى، بوداقچانىن يئللەنمىش كىلكەلى باشى، وورغۇ(ضرىبە) گرگىنلىينه أىلەج اولمۇشدو. بوداقچانىن او آدامجىلا وام توخانماغانىدەن، ئۆزۈن قارا مال سانان او قوشۇن ائلەيل لىكلىرىن چالى سوپۇرگەسىلە تومارلادىن.

أوفكەلەنىپ يوكسگە اوزن اتجىل، بىرده دئونە، تلهسىك آدام، يئمىشان خولچاسىنин كىلكەلىرىن يولمۇشدو. ايندى، اوندان تىلىشكەلى چوبان دەينە يى دوزەلىب. كىلى - كىلى(كىلى، كندىلدە اوپۇن آدى دىر) اوپۇنونداكى كىمى، چىيىنلىرى ئىندە، قىچلارين آرالادى، سانكى، قىچى كىلى آغاچى اولوب. او، كېشىيە سارى يوروش گتىرەلى، ساملانمىش زوغالا تومان حىيان قوش، آردا دئونوش دوشۇنونه گئيجىكمىشدى. دئوشۇندا ئەلە بىر زوپا ياماندى، هېش جىغىلتىسى دا اشىيدىلمز، دئوشۇنە گۆپسەن ضربەنىن گوبىلتو بشىيگىنە، دالى اوستە قايتىدى. قايدان آتىلدى. بو قوچاقلىغى سينايان، قودوز ھوركەن اتجىل سالخىمەندا ئۆلان اوچانلارين آيرىسى، او آرايا دولانمادى. سورگون، قوشلارين دىبلىردى ئىتمەسىن سوزركەن ھەلە دە ئىندە شوشلەدىگى يئمىشان زوپاسىنین تىكانلارينا ياخىلان قانى بارماق او جو سىيرىب تامسىنيردى.

بوئۇ بىر اۋىنهنى، او قاياباشى سورگون، پىس ايسىنین سونونا دوشۇنمكەن كوت بئىنلىكىن، دلىجەسىن، دانلاماغا باشلايدى، - چوخ اشىشكەلىك ئەلە دىن... - دئىردى. - بارى قوياردىن چوخالايدىلار، نىچەسىن قىريپ بورادا، قىيلە ئەلە يەردىن! او گون آخشامى گلنە، يابانجى قوشلار گئيون اولگون درىننيدە اركؤيون سورگون، آشاغادا كىنى آجليق آقادان سالان چاغلارى، بىرپىزلارين آراسىن دئشەلەين اللرىنندەن ئۆزۈن ايت سانىب ساناسان، - دئشە دئشە!... دئشە دئشە! - دئىردى. دئشدى - دئشدى، پىرپىزلارين شىح قاتىندا، تانيمادىغى بئوجكلىرىن دېبلەردى كاسلاشان دومانىنا ئىنيردى. داها، آخشامىن قارانلىغى دوپۇن قارىن يئدى. گونش، ايكىنيدىن، مئشە اسرەن بئولگەلىرىن دېبلەردى كاسلاشان دومانىنا ئىنيردى. قوو و شاجاعىدى.

***

- او لەتەچىن قوشلار داها گلەمز. - دئىردى. - آجىمدان اۆزۈمو آتمالىيام؟!... يوخ. اورە گىمدەن آخى، نىچە گالسىن اۆزۈمو توللايم، آى تارى؟! توللاسام منىم جانىمى ئەلە گئىدە آلگىلان، آماندى، قوى، اوندا، سوچلو اۇلۇمۇن گودازىن بىلە يىم... - دانىشىردى. سوسوردو. دوشۇنوردو. دوشۇنجهلىرى قاياباشى دوشۇنجه، ارەمىك - دوغماز دوشۇنودولر. قورتولا جاغى دوشۇندو ياخشىسىدى يئنە، آدامجىل قوشلارى شىنەتسىن، پالتووون باشىنا چىكىسىن، گەتنە پورچوم اوپۇسون. لاپ آقادان دوشۇدۇ يەقەلەرى قوشلار آنلادى دۇيوشه گىرسىنلر. كىشى، ايسپانىيالى اۋكوز اوينادانلارين كلە يىن ايشلەدر، آجىندان اسن ئىندە پالتووون بوكولو كن برك ساخلادى، سئۇئر قارتاللار يورۇيندە، قالخانىن، بركدىن اوزونە تو توردو. قوش گئودەلى، هرنە پالتوووا چىرىپىلچاق، اودا، تىز پالتوو سىخىب، اىكى يومۇرۇقلۇ ازىز. آياق آلتىنا دوشۇنلىرىن باشىن داشا ياخمىشىدان، اتجىل قوشلارين بوتون او يەسینە(عضوونا) جىن بويروغۇ گلەميش ايمىش. قودورقۇن يورۇشلىرى، - آلدادىم.

ایسته یینده اؤزون يئرە چالىرىدى اولسا، يالىن بوغاز قوزغۇنلارى دوشىرگە يە چىكىن. يونگول ائتىب آغىر قالخان اكە قوزغۇنلارى قىرىدى، يووانىن پېرپېز قاتىندا زومهار ائلهدە. گونلر اۇتىو كجه يئمە يى چوخالدىسا، پېرپېز آتدا جمدە كىلره قورد دوشوردو. قوخويما گلن ائشىشك آريلارىنا، بونلاردان يئىيم؛ جىيلى سود كىمىدىر، قوى جانلاندىرسىن. - دئىه، ائشىشك آريلارىن، يېرتىجى چىيىنلىرى، بوزالاق موزالارى توتوب يئىيردى. او وچو قوشلارين قانىن سو اىچن، ايلكىلرده تېلرىنىن پىيالاسينا ياغىش دولدورودوسا، سونراalar، يووالارين زىللە پالچىغىندان، قاييانىن بېر بوجاغىندا سو جolasى دوزه تدى ياغىنتى لار دولدورسون.

چىچككەن يازىن دالبادالى قىزمار يايidan چاغ گوزه كىچىب، قىش بوزلادى. ايندى، اوچ ايلدى انۋىنдин ائلگىن دوشىن كىمسە، او سال قاييانىن آز ياستان باشىندان اته گىن چاپىغىندا سورگون؛ اوچ ايلدى، ياز جو جىرندن گوز يىتنە، آدامجىل قوشلار اونونلا دئيوشور. او قىردىغى قانجىل قوشلارين يئميش سردىگى جمدە يىنه گلن زار قانادلار اوپەسىندىن اولان ائشىشك آريلارىن، سارى آريلارى، قانجىل موزالارى، هابىلە يوخارى سىرماشان، آرى ات يئىن بئوجكلىرى دە، سرېب قىشىنا قىيلە - لىك ساخلايار. اولمه - دىرىيل كىچىز. گىچەلرى، دان سئۈكولەندەك ترپەنكلى، وردىش قانىندا گزىشىر. زىلان قايادا قازدىغى گونسايارين اوجىكلىرىندا گونلر يازار. يابانجى دىرناقلارىن مئيمون ئدىشى داشا باسىب، يوخارى دىرماناندا، - گوج تاپسام بو قىلىقىدان، داها باشاراتلاتىپ قايادان ائنم. - او مودوندا، سورگون آغا، بىلە بئوندەلىن، اوجادان دوشىمە يىنى دوشونوردو.

يىشە ياز فصىلى او داغلىغا گلمىشىن، «آغلار گول» يىن ايلدىرىملى هاوالارى شاخار، آلا چالپولو ياغىنتىلارى، ساھاتدان ساھاتا، گوندىن گونه آرا وئرمىز ياخار. گونلر يىرىسىندا، گون اورتاييا ياخىن، پېرسىميش هاوا، داها بولانىغا قارىشىر، پىرتلاشان بولودلارى يووارلادان يىل، هئرلەدرك داغلىغا گتىرىر. كىشى، او وچو قوشلارين للە يىن دوزوب، ساپ قورو تموش باغير ساقلارىلەن دويونلە يىب اؤزونه چوبان جور جنه يىنه بىزىر يورقانچا دوزه تمىشى، ياغىش ياغالى بورونوب، اوجا تللەنن يووانىن بئيرويە قايادان دوزەلن بورخاغا قىسىلىدى.

ياغمور، گورها گورلو هاوانىن يىل كولكلى سلەسىندىن سوزولمكده، شاققىلىلى شىمشىكلىر هاوانى آرتىق پىرتلاشدىرىدى. پېرسامىش هاوا گىتىدې كجه قارانلىغى گىشىر. گىچەنин يولدان يېتىرمىگى يىلەن، زىل قارانلىق سووايان داغلىغىن سىلىدېرىملى ياماجلارينا سريلەن خىرلارى، شىمشە يىن هەر ارىش بويدا ايشىغىلەن، ايشىلدار چىچك آچىرىدى.

گاھدان، ايشيق ساچان هاوانىن، لاپدان، جنگرىيمسى (جنگرىيمسىو) آلۇو قىلىنجى، او سورگون داييان داشى آرادان بىچىدى. باشى شاققارلانتان قاييانىن يارىسى، اوچورام هارايلا يىيان باتماغا گىنەللى، كىشىنин ياش لىك يورقانچاسى او تولوب ثانىيەنى دئۆزمىز چاغ اىچىنده ارىيمە يە باشلايىب، اؤزودە، دالغا تاققاسىندان، يانا يىخىلىر. شاققاشاق اىچىنده بىلەسىن اورتن آلۇودان،

باشىندان كؤكسوyle كوره يىنه گئىه لك پاپاغى اولان تو كىلرى آلىشىر. او چىغىرىدى، او ز - گۈزون تاپدالادى.

اونون سول يئونىن دن سئىكەندىگى داشىن يارى شاققلارنىب هئلەندىن بىرى، شاققاشاق سئلى درەلرى باسمىش، چاتلايان بئولوملىرىن او ووقلارى گىچە يارىدان اۇتەنەدك، هئى قوپوب قايدان چايلاغا شىرلانىرىدى.

ائركن ياخىن اولمامىش، سىلىك ھاوالى يارىن، دوندىن گىلىگىنى بولودلارىن سئىكويونىن سوديولونون سايريشان اولدوزلاريندان ساو وئىرىدى.

او آدامىن ياش لىك يورقانچاسىن دا، اۆزۈنۈن اودويلا بىرىلىكىدە، داملا چايلانى (شىرaran) سئۇندورموشدو. اونو بىرددە قوزغۇنلارىن اۇلۇم بويلىق قېغىلىتىسى بايقين آجىندان وارلىغا گىتىرىر هىندهورىنە گۈز گىزدىرسىن: واى... ددم! نلر اولوب!!!... ايندى، دايىندىغى قايانىن يارىسى سىنib او جالاردان آخمىش، ايلدىرىيم قىلىنجىنى ضربەسى باسىب گون باتانا أين قالانىدا، دوز نىچە ايل اۇنچە يووا تىكىلەن هئەدن، آزجا، دىش يئۇنە سوروشوب.

- ايندى، ياخلاشىق دئورد يئۇنوم آچىق. بو آدامجىل قودوزلار او بوروقدا قالان ياندان اىسە يوروویه بىللىر. - دئىه اكلەدى: يوروویرلىر!...

او گونو هاوا، آلا بولودلوق اولدو. آرايسىر ياغان ياغمورو، يىئل، يوروش هوركولرى ايلە بىرىلىكىدە قوووردو. گىچەنى دە، ياغىشلى گلن گىرگىن فېرىتىنا، قايانىن او جادارلانمىش تىكەسىنى، گوجدن باسىرىدى ايتەلە يېب آرتىق أىسىن. نىققىر داشىن آغىرلىغى اۆزۈنە قىنیم اولدو بىر چاغ، آردىجىل سورتوشىن قاج (قارشىت) قاسىرغى، سال داش اوچۇن داها زورلانمىش، داها يېلىلمىز، آيدىن ايدى او قىيقاجى دوران دىنقىرى خاقانلىق يالمانىندان دېغىرلاتىسىن. شاققاشاق داغلىغىن بوتون او يانلارىنى پوزغۇنجالاسىن، يوخودان آيىلتىدى. دلىجتمە يە دئۇنۇش قورخونجا، پله قولاق بايقوشلار، جاب داشلارىن دلىگىنەن اوچدو، بوغاناقلى ياغىشدا اووا چىخانمايان گىچە قوشولارى كۇھوللەرن ئۆتكۈلوب، گۈيىو، يېتىلى بويدا گزىشىر، او يلاغا سايىخاش آندىقدان، يىشە يازلى ائرتهنىن دىنچەلىشىنە قايتدىلار. او آدام دا، داش تىلىشكەلرینە ايلىشىك، پىسىن كۇندا، اۆزۈنۈ فېرىتىدان ساخلايىر.

يارىن گوندوزو گلەلى، او ايراقدان، گونش، دوغونون آپاگىندان اوچ ايل بوندان اۇنچەنىن قورخونجۇن كىشىنىن جانىنا او فۇبوردو. دىكمىن قايانىن يوكسە گىنده ياووز فېرلانان قاسىرغى، قوزغۇن يووالارىن سورووب يئەندىن اوچدوران يېرە بىردىن كىشى او زولدو. او زو قويلىو هوپىانىب، پىرپىزلا را ايلىشىن داغارجىغى، آتىلان اىزگىدىن (نوقطەدن) خېپە كىلەدى. دىز- دىزى او توردو. باغرىنا باسىب شوکور دوشۇنرەك، اىستر- اىستىمز، گئىلەر دىكىلەن باخىشىنا، او او جالارىن تالاى او لگون دىيىنە قوش تاقىمىنەن گۈرونتسو تو خاندى، بو گۈزونتو، گۈزونە بىردىن بورخولدو، سانكى، گۈيىنسە بورجودوب، گئىلەر دىيىنە سوموروردو.

تلەسيك، يوانىن شئهيندە قالىب چورومەين چانتانى آچىپ اجىزه درى پامچوسون گئىنir. باشىن آرتىق توک باسمىشدان، بئر كو باشينا دار گله جىكىدى كسىن، - نئيلك. - دئلى. - باشىمى قورويارام، پامچو زىلاندى، همده سورونكج. قايناقلارين زويدورر. چوماغىم؟ آى... چوماغىم دا دوشوب؟...

اتهين داشا دولدورور: ھە، گلسەلر، ھەلە ايلكىدە، آرالىدان، داشا باسaram او قانجىق ييرتىجى خىلىندان تۈرەن قودوزلارى.

***

لاچىن - قجىلر، كۈندەم وئرمىزدىن دؤيوشه گىرمىش. كىشى، هانسى قوشۇن قويروغۇن يوخسا قىچىن الىنه دولدوروردو، گۈيىن داشا چىرىپىرىدى، بودا اولماسايدى گوجلو تۈولايىب، قولو توتدوقجا او اوزاقلارا تولازلايردى. آنجاق، اتجىل اويمە - سيندن اولان قوشلارين سانى يىرمى - او توز دەيىلدىر. سينان قايانىن تىلىشكەلى باشىندا، كىشى، مىخ چالىنان داشلارا ايليشىب دنگەسى پوزولجاق، قجىلر قارماق دىرناقلارين جىندىر ساچلارينا ايليشىدىرىپ چكىرىدىلر. او آدام يىخىلىدىقدا، قوشلارين توکولن دولو دىرناغى، ھابئلە زويگش بئر كە ايليشىن كىلەتىن دىمىدىكلىيەدە جايىلىرىدى. اون سايى، سايىم اىچىرە، قارا قاينان سووانان كىشىنىن باخىمىنى قان بورودو، هارانى گئورەنملىكىندىن، فانجىل قوشلار اونون شول يوموروغۇن ايسە، گۈيىدە قاپىردىلار. سىختىدان آغلامسىنىمىشىدى. سونرا، لاپدانىن يارانىشىندا، اۋزۇن يونكول ساندى! گۆز ياشى آزجا بېيىن يووالى، آياقلارين اوزاتدى گۆرسون بوتون هندهورىن آل دومان گۆردو يئرە توخانىرىمى؟ يوخ، دەيمىرىدى! سانكى آياق اوستە، دنizە شىرجە گەندىب ھەلە چالىشىرىدى گۆرسون قىچى لىلە وارىرمى؟ بئلە جە گۆزلە يىشىن ترسىنى؛ او زونە تومار ياخان اسىمدەن سىزنى، قورخونج اىچىنەن چىغيردى.

اووچو قوشلار ايسە، يئمهين آردىجا قايدان آشاغى شىرجە گەنتىمىشىدىلر. قايباشى سورگون دوشىندا، آياق اوستە دوشموش، ائلە يوموروغۇن، باشىندا ساواش قالخانى اويناداراق، بات ھا باتىب، قايدان اوچ آدىم داغىن خىرلى سىلدىرىيم ياما جينا قالاندا، گۇبەي قايانىن داش قىريالان يىرددە تىلىشكەسىنە ايليشمىش، داش، گۇبەيىندە جираجира يوخارى سىرمانىب، دوز انگىنин آلتىندا دايىندى! اىينە اينجيگى گۇينرتىدىن چىغىران آدام، يىر آندا اۋزۇن آل چىملى گۈيىن آسلامق گۆردو يوندىن، هۇووشنى سىزدى. - ھاھا، ھاھا، ھاھاھي... - ائلە يىب آغلايىر. گۆزلىيندە مونجوقلانان ياشدان، قانلى باخىشى يو يولدۇ. بىر دە آشاغا باخاندا گۆردو آياغى آلتىندا كەھلىكلىين ياتاغى، خىرلى سىلدىرىيم، داغىن ياما جىندا چكىلىپ، دوز، بورما بوروخ درەنین گۆزدىن ايتىن جادار دىيىنەدك سرىلىپ. كەھلىكلىر، گئچەلر، ھەلە جە بو خىرلارين اىچىنده آرخاج وورور. ندىن، چۈل پىشىگى بو خىرین اوستە چىخسا، ھەرلەنib چايلاغىن دىيىنە گئىدەنمزسە، خىرلارين شىققىلىلى خىرىلىتىسى قوشلارى يوخسوندان آيىلدىيان اوولانما رىندا ھادىر او لاچاق.

قايانىن مىز اوجو، گۆزونە ھوندورلو ھوندور توخانىرىدى، بىر دە، اتگە باخاندا، پوتونونون او زەرىنندان قانىن سوزولمە يى ايلە

بوسبوتون وارليغينى اورپەشدىرن گۈزو، قانىن اىزىن توتوب گۇئىيەيندن انگىنин آلتىنا وارىر. چىلىمىز قارنىنىن سۇكويوندن، دلى قورخونجو يېرىتىجىلاشدى.

- بە من، آ... هاردان آسلامىشىدىم آخى، تانرى؟ - باخدى، گۇردو يوخارىدەن دوشندە، اجىزه درى پامچو، قايانىن سىنمبىش بىر نوقطەسىنده، داش ھيلاوانىن، قالان تىلىشىكەسىنە اىلىشىب. گۇيدىن آغىر گلدىگىنندىن، داش، پالتارىن جىرىپ، ھابىلە قارنىنىدان خىرتىدەن گىنەدك يېرى شىرىق كوتان دا گىئىپ، آنجاق پامچونون آرتىق داۋاملى اولدوغونو، داش باشادك كىسەنمە - يىب. - ياخشى ھله او... بو... بو ھيل... لا والا را سورتونمەدىم بە؟... آللە!... آ... ھاتىلىمىشام، شو كور، ھيلاواسىز توشدان... ايشگىلەن چىخسىن دوشۇنوندە، يېنىدىن گۇيو سوزن باخىشى اووچو قوشلارىن يوروشوyle توشلاناندا، الىن قۇوزادى سكى، چاپىق ھيلاوانىن اوستە آتىپ اۆزۈنۈ يوكسەگە چكىسىن. ائلە گۇودەسىن ترىپتەمكە، قوشلارىن تېسىنە دىمىدىك دۇشمە يى بىر اولدۇ. يوموراق آتىرىدىسا، يوموروغون تۇووندان يورلەندى، بو يورلەنتىدىن، پامچونون خىرتىدە گىنەن اۇنوندە انگىنин آلتىنا يېغىشان قالمىشى خىرچىلدايىب جىرىلدى. او، داش قىرىغى اولوبان، خىرلى ياماجىن سىلدىرىمىندان ھئرلەنر، گەتەنەن گەتەنەن چايلاغىن چات (جادار) يارىلان، كېيكلى دېيىنە سويا دوشدو...

باياىغىدى، يوخارىلارдан بورنو يېللەنىش بولاندىرىق، بوز اوركلى سئىھان قار سویو، كىشىنى گوھن كوللارينا، قانقال خوللارينا، يېمىشان چىرىپلارىبىلا بىر گە، خىسى - خشە يە قاتىپ قىرجىن يوماغى دولايىب، بو يايىب لىل لىل چالارينا، اتكىلرین، سىلدىرىمىلىقدان يابانجىلىق اسرەنمىش ئىنىشىنە گۇتوردو.

آز چاغدا، سویوق، او سئىل قاپمىشىن، يارالاردان قىزىشان روحوندا تور توخوجاغى، چارپىشان دىشلىرىنىن دىنقىرىق ھاواسىندان، قىوراقلاندى. قار سویو چايلاغىن ياستان بئولگەلرینە واران چاغ تۇووندان آزالىر. كىشىيە گىرەوە تاپىلدى اوزسون. چالىشىدى اوزۇن سودان اوزىدە ساخلايا. شېلر، گۇودەسىن بورجودوب آتىدان اوزە چىخارداراق بىلەسىن چايباسار جولگە يە يۇنلەدەر. چايباسارдан او اتك او جقارلارين آخارباخارىندا، اينە يارپاق اورمانىن كوكار آغا جىلارى، او جامان گۇركىمىندا گۇرونور.

***

قارنىنا دوشن درىن جىزىغىن گىزىلتىسى قويىماشىدى باشىيلا اوزوندە، اووچو قوشلارىن دىرناغى يېرده دىمىدىگى ياران دىرىرىك قارىقلارىنىن گۇينىرتىسىن، بئل بوخونون داشلار چاپان ياراسىنىن زوق قولتولۇ آغريسىنى يىلسىن. چايدان چىخالى، قاتلانىپ اللرىن دىزىنە قويىدۇ. دوزە تمل، تؤوشە يىن درىرەك، اورك بولانماسى، قارنىنا دولوشان بولاندىرىق سویو، دىشارى تئكىدو. بوردان اويانا، انگىنин دئيوشنى دىشلىرىنىن داهما، سته لجملىك قورخما ياراق، چەول آتىلان قىچىلارى يېرىرىسىنە ئاشىلەك، ساغ توپوغۇ سولونا دئيوولە - دئيوولە، اوزۇن اورمانىن كولباسار گۇرۇنۇشونە سالمىشىدى. قاباغينا چىخان جاجىغى،

قوشقمۇ، يئملىگى، كئچى سققلين، پىشىك جىيناغىن، بوتون تانىدىغى بو يئمەلى بىتكى لرى درىب يئيردى. آج قارنىن توخلوغالايان، اۆزۈدە بىلمەمىشدن يولدان قىزان جانى، گۈبە يىندىن ياخاسىنادك بىچىلن اىسلام بالتارىن قورۇتموشدو. اۆزۈن گىزلەتسىن، - گر ك.- دىئە، اسرەنمىش لر دوورانىشىنداكىن، بىر دالداناجاق آختارىرىدى. بؤيلەجه، بو شولن اوچقۇنلۇغۇن، ئىچە سئۇينمەسىنە قالمىشىدى ساناسان. يالنىز، اوно بىليردى، هردىن، چەۋەل آتىلان قىچىلارىن، چوخ برك، ساغ سولا چىرىپىب، سئۇينجىن باغىرسىن.

هارا گىدرىن بىلمىرىدى اىلکىدىن، الى قارنىندا، - يالنىز بىر دالدا... بىر سىغناجاق اولسۇن. اوشومەييم، قالىم. بو يارالاريم سا غالسىن.- دىييردى. دىرى قالىم دوشو اىچرە، قاباغىنا چىخان قارا جابلى، او زونسوو چكىلىن تې يە يتىرىدى. اورادا آغا جلازىن سېپتىسى سئىركى. ياشسىز، سئتوو آغا جلازىن بللهنىز، هاچاغ اورمانىن او بۇلۇمو اىلدىرىيمدان اود قاپمىش، كوللۇ يىرى او تلاغا چۈنوب. آمما تزه - تزه، نارىن اىرشه لر آتا- بابالارينىن يوردون، اورمان او بالىغا قورۇپور.

يوخارىلىغىن شاواгинدا، قىزىل سارماشىق بوروين كوللارى دىكىسىنىدىرىين آياغى آتدان اىكىدىن چوخ، اوچ دووشان بالاسى ھوركدو. بو گۇرونتو، كىشىنин كۆنۈل گۆزۈن او خشاشاجاق شاققىلىدا يىب گولدو. شاقراق گولوشونە كوووموش دووشان ياورولارين سىكسەن قانلارى شوش قولاقلارين داها شكىلە يىر. اوچ اىلىدى گۇردو يو حئیوان، بىر جە او، آزمان قوشلارىدى، بىر دە سور توشكىن، اردۇو بئوجك لر. گۇيىلۇ آزجا أىلەنمك اىستەمىشىدى سانكى، قىيەها چكىبن دووشانجىقلارى جىنگىلىتىيە اسرەن ياماجىن جاغ چكىلىن قايالارينا دوغرو قوودۇ: دورون اورادا بىر!... ايت جىغازىن بالالارى!...

او جا بىتكى لر اىچرە بوزومتول دووشان جىغازلارى يوخا باتىرىر. دووشان ياورولار آنismsadan يورولموشوندان، ائلە او ناواقدا(شاواقدا) بالاجا داش پارچاسىنا أىلەشدى، اورادا تؤوشەسىن. آغىرلىغى دوشدو كدىن، آلتىندا نسىن، - خىرىچ...!- خىرچىلدايىيان خىرچىلدادى.- آغاچ سىسىنە بنزە يىر!- دئدى.- او تاي بوتايىا أىرىيلىدىسە، هېش نە گۆزۈنە توخانمازدان ال شاباسىن يىرە چالدى: آها... دانقىلىدaiir. بوشدو! كۆھولدومۇ؟

او توشون، ائىنندىن اۆزۈنۈن گىزىرىدى سكى گۇرسۇن، كول - كوسون آتدا نە وار. بىردىن، قاباغىنidan، توغ قويروق بىر تولكۇ چىخدى. قارنى شىشمان تولكۇ. بوغاز تولكويido. كىشى، اونون سانبال قاچىشىن سوزىر كىن، دالدان، - اولمايا دوغوم چاغىندايدىن، آ شلە قويروق؟!- دىئە سىسلەدى. گولدو.

تولكۇ چىخان كوغوشون قارانلىق دىيى گۇرونومور. داريسقال او يوغۇن گىريشىنى بوروين توبال كوللارين تورپاقلى ليغلى چكىب كۆكۈندىن چىخارتدى ايلان سورونتولو، اىچرى زويوشسون؛ اۆزۈنسوو اىچرىيە، اىستى اىچرىيە.

اورا يوزلر ياشى ياشايان، يوغون كرن(كۆتكى)، هېزان آغاچىن او وولموش اىچى، گووهلر ياتاغى، تېھنىن ائن ياماجىنا او زاناقلى، او ستن دىغىرلانان داشلى تورپااغىن آلتىندا قالىب، ايللر اۇتدو كجه او ستو چىملەيە دئنوب.

کیشی اوزاندی، باشین تولکو يوواسى آغزينا، قىچىن ايسه، دىبە اوزاندى.

***

يورقونون آغىر يوخوسونا بىلەجهلر گىرىپ چىخدى. آنجاق، تاپماجالى يوخولارين اىچىنده بىرى بىلەسىنده آنلاملى اىز قويىدو. يوخودان آيىندىقدان، ساھاتلار بويو تېنهنىن ياشىل سمنلى باشىندا باغداش قوروب، باخىشى اورمان ايرشەلرینىن آراسىندا ايتن جىغىرلى دىبلىرى سوزرك، او يوخوا دوشۇنوردو. يوخوسو يالنىز بىر شعرىدى. بونو دا، اويمۇسونا گىرن، اۆزۈنە اوخشار، قومرال ساچى كورەيىنە، كورەن ساققالى ايسە دؤشونە شىرaran، بىلەسىن، جىن گۇبةلگىنە بنزەدن، آراياش كىشى دىمىشدى. شعرى دالبادال اوخويوردو. دوشۇنوردو. - اينجاوارا بىشىنەمە قالدى. - دىيىردى. - نە دىيىر آخى بو سۇئى، آى تارى؟ - سوروردو. - اشى قوى بىرده ايلكىنەن اوخويوم دا! اوخويوردو:

آدام همشە، اۋلۇم دالىيجا قاچىر

گۇنون بىرىسىنە، سنى گوللەلەيچك لر

اوفكە دىشىن جىلىز قالدىيغىنى دىدرەك يىخىلاجاقسان

بىر هووردا اۆزۈنۈ دوم قارانلىقدا جىن من تاپاجاقسان

اويانلىقدا جىمەيىنى داغىنېق دوشۇك

گورەجىكسن

بىرىنىن دالى سنه سارىدى

او تانىنماز يېرىسىب دارماداغىن دوشۇن باراتانىن گۇزىلرین قاپاچاق

قارانلىغىن يۇنۇ يوخدور

آنچاق او سوندا دئۇنوب بىر يۇنە ترپەنچك

- اى تارى بو آدامى هاردا گۇرۇبسن آخى؟ - هئى دئىيەجىكسن

بىردىن الى قولتوق، جىمەگىنە دوغۇرۇ ترپەننە

جمەيىن قارانلىقدان بورونور يوخ اولور لاپدانىن اىچىنە

دئۇنوب او آداما باخىب ھا باخىب شاشاجاقسان

آرالاشىب، آرالىدا كاسلاشىر

بىردىن اىچىنە، او ايتن دىبلىردى

آز قالسين قارانليق سنى بودارلاير سئزه جكشن

بورادا، او لماسين او آدام يول تانيسيرى؟! - اوزلوجوندن سوراجاقسان

اوزون اوز آياغينلا، او لمون آرديجا، قاچاجاقسان

اولومون آرديجا قاچان، آدامدىر...

كىشى چوخ او خودو، چوخ يوردو. دوشوندو: منه مى دئيردى يانى كنده قاييتمايم؟ بو سؤيجه، يانى توپلوم ياشامين ياشارلىق او نودوم؟ يانى گىتىسم منى تو توبمو اولدوره جىكلر؟... يوخ... تانرى، او لماق نىجه اولا بىلمز آخى؟... اشى بو يوخودور دا!... كندىنин، آرواددان تو توب او شاغىنин گۇرۇش سۋوگىسى، قادىنinin يومشاق ايىسى، بىرده كى، - آخى، ايندى منى كيم تانىياجاق بو اوست باشىملا؟ - سۆزو، كىشىنى تاماھلاندىرىر، يارا- پاراسى توختىياندان او اوزه، آلا بولودلو هاوادا، گونش، بولود سؤكولىيندن ساچار كن آغ گورشاد سووامىش هاوايا باخىب: «گونشلى هاوادان ياغان ياغوردا، قورد دوغار!...» دئدى. گورشادين آراسىيلان بىلە، ايج ايستەيىشىنه سارى يانىت يولونا دوشەلى، داملا چايالانى، دومانى كولباسارا قوندوردو كىشىنى گورشاد اور تو گونون دالىندا گۈزدەن ايتىرسىن.

***

گىچەلىك لە گىدېب اولرىنە چاتمىش، او يوموش او شاقلارىن ئۆپدو، خانىمینا، - سئلفر! نىجه دؤزدون بو مايماق ايللىرى آى قاداسى؟! - دئدى. - بىرده او زولوب يوخولو او شاقلارىن ئۆپدو: او شاقلارمىزى، نىجه بورا ياخىب چىخارتدىن آقىز؟ گۈر نە يئكەلېپ لى؟!

گنج خانىمى سئلفر، نسنه دئمەدى. آنلىن ارينىن چال سققلىنده گىزلەدېب، - فرهون!... فرهون... - دئىه، ارينى سىسلەيىن، او نون، باسېنج وئريجى قوللارين آراسىندا، قوجاغينا سىغىنىدى.

قادىنيلار ياتدى. گىچەنى يارىن ائلهدى. گوندوز يويوندو، جايالانىب آرينىدى. داهىسى گون آروادينا، سئلفر! - دئدى. - سۋويملىم! يوخومون يوزومو قورخورام گۈچك او لا. اورمانا قاييتمالىيام، منى باغيشلاگىلان آقىز. يوخوما گىرن قوجا دئىن كىمى، اورادا ياشامالىيام. تاسالى اولما اىستكلى يوسمام! نىسگىل ائلهمە... آى آغرىن آليم، نىسگىل ائلهمە! من چالىشارام اورماندان دەيرلى زادلار تاپام. اورنىڭ اوچۇن: چايدان آلماس آختارام. مارال درىسى، آزىخ گۈنو سويم. هردىن گىچەلىك لە گىتىرىپ وئرمىم. ساتارسان، جوجوقلارىن باشىنى ساخلا يارسان. ايللىر اۋتر، گۈزلە؛ آزجا قوجالسام، منى كيم دىندىرر آخى؟ سورسالار او شاقلارار، يىنه، دئگىلن گىتىدىم ايشە. قوى اوركىلر يىنده ائوج دىلە يى، ائوج دەيىتىسى يارانماسىن. قوى اونلار دا بىزىم تاى دىدرگىن گەلە جىكلى او لماسين.

آغلاغان قادينى گئيول وئير. فرهون، گئجه يارى ائودن داغارجىغى دولو يئمك لە، چۈلچولوك نسنه لرى ايله، شامشا، چيراق، قادينى كئچەدن دوزه تدىكى جورجنه يى ايسيه گۆتوردو. داغارجىغىن كوره يىنه آشيريب يولا دوشدو. قىزجىغازى، باباسىنин گلىشىن، كؤيدە ئوجىك اوپونو اوشاقلارا دئمىشىدی؛ اوغلۇ چىمندە، كوش آغانج اوپونو يولداشلارينا. سىن يايىلانا آنجاق كىمسە اونو ائشىككە تانيمازدى، ندىن، ديمدىك - ديمدىك، جايىاق ياراسى اوزوندە سانكى، بostan قارىغى يارمىشىدین. يارالاردان اوزوyle گۈزلىرى قىريشمىش، كئكەن دە، اوزونە اوخشامازيدى.

آوانلارى (دوشمن لرى) اونو اىزلە يىبن، گىتىب اورماندا تورا سالدىلار. يوخودا گۈردو يو كىشى ئۆين كىمى، قوللارىن آرخاسىندان شام آغا جينا باغلادىلار. بىر باشجىل ايكى چىرىككايىدى فرهون بە يى تو تانلار. فرهون، يالىز اونو گۈردو بىغلارىنىن اىچىنده سىغارىن سوز گجى ايتى باشجىل، قالدىرمىش ئىن گۈيدەن ئەندىرەلى، ايكى نفر تشور آلاينىن، باماقلارى ياراغىن تەتىگىنە گىتىدى. قورغوشون گورشادى تېنه اولوب، فرهون بە يى چام آغا جىننى يوغۇن كەرنىنە تىككىدى. فرهون، بو گودازدان آغرى سئىمه يىركەن، هر آن اولوم بە يىن گلىشىنى گودوردو. گودوردو، قودوز قورخونجولو آزمانلار بىر قارادان چىخىب اونو سورويوب قارانلىغا آپارالار. قورخوسوندان، گئودەسىنى شىشمان دويوردو. آنجاق، اولوملە گئروش ئەلەمكىدىن ئۇنچە، بايغىن دوشدو. اوسو، اوچقۇنوب، بو آجونلو، كىسىك بئىىندن قاچمىشىدى.

قانلى لار، دايانيپ جان وئرمە يىنه دە باخماز، آرالاشىر. نىجه، قوجا يوخوسونا گىرىپ ائيموشدو، كىمسە فرهون آغانىن آچىق گۈزلىرىنى باغلادى. اوزو، او قارانلىق دونيا سىندا يولا دوشدو. فرهونون داتىنى دوروب جىمە گىنە باخىب داها باخىب آغلادى، بىر هووور، اولوسونە تومموش اولالى اوزونو او زىل قارانلىغىن آزغىن سر گىسىنىدە، يالقوز سانان، گئودەسىنىن دە قارانلىقدان كاسلانىپ ايتىمە يىنى گوردو. قاچىب اونون جىمە يىنىن گۈزلىرىن قاپيان كىمسەنىن، بلکەدە يوخوسونداكى قوجا دئمىش: «أولومون»، آليجى قىلمانىن (ملە يىن) دالىنا دوشدو. قارانلىقدا تو كەندى.

دلى قوزغۇنلار، قوللارى دالىندان شام كۆتو گونە باغلاتمىش جىمە گىن باشىنا الەندىلر، هله ياش اورمانى كاس گۈرن گۈزلىرىن مونجوجۇن دىرى - دىرى چىخاردىب...!

*****

«كار قايا»

عمىم، سو گىسىنىن سىنميشدان برى، عدالت دئورىمچى لرىنە (ايقىلاپچى لارينا) قوشولموشدو. بىرمى ايكى ياشىندا، گنج

دئوريمچى لرى ايسه بوراخميش، كنده قايتىدى. كنده يوخ، كندىدىن يوخارى، ياشيل جولگەلرە. اورايىا كى، هله، سوسقونو اوولاماق اولاردى. اورايىا، او چاى، او ياشيل چىمنلىرىن سئويگى قوجاغيندان، هئچ قايجىسىز، شانينا دوغرو تاريخ بويو آخميشدى. اورايىا قايتىدى، عميم اورايىا قايتىمىشدى. اورادا، ييرتىجي قازلارين، قوبا قازلارين قوخوسون آلماق اولاردى. دؤشو آغ، دؤشو قىزىل، آلا قازلارين! چىچكىلدن يئىب، جەينلىرىن قوينوندا يووا توخوماغىلان، طبىعتى اوزونه بوياردىلار. اورا، ساچلى دورنالارين، باشى ياشيل سوسونالارين، يابانجى ماھنىلارين، دلى سوو قوبۇزلارين اويلاغىيدى. عمى اسلام اورا قايتىمىشدى، او، او خولا. سوسور او خولونا. دونيانىن ان باشاراتلى اوzmanلارين تئردن او خولا! اورادا، دينجەلىش درس او خويوردۇ. اورادا سئوگى يوخ، دونيادان قوپماق درس وئيرىدى. عميم، او سمنلىيە قايتىمىش، اوراكى، اۆزو دئمىشكەن: گۈزلىكىلرى، آدامىن دورومون پوزوردو.

او شاقايىن، خان عيمىمین آغريسىنى بيرجه من بىليردىم. بودا، اولىكى، من ايلن عيمىمین اورتاق اخلاقىمىزدان فر اولوردو. من دوغانىن دلىسى، ساھاتلار بويو او يوب طبىعتە باخmadan دويماز، آز قالاردى كۈنلۈم يئىندىن سئوكولوب، بىر توماغان(سوزانباغى) كىمى، اۆزون قوشلاغىن ماھنىسىنا سارىسىن. عميم ده، منيم كىمى سوسوب باخاردى. آنجاق منيم ترسىمە، بىلەنمه يېرىدى عيمىم، ساھاتلار بويو نە يە گۈزونو، گۈركەملىرىن او زاغىنا دىكىب، باخىرىدى. بىزىم اورتاقلىغىمىز، يالنىز، سوسوب باخماغىيدى.

ماتان قىزىلار اره گىتىدى. ماتا او غلانلار اولەندى. چوخ قوجا- گنجىلر گلمىش، دونيادان گىتىدى. حتتا، طبىعتىن او زو ده- يىشىلدى. ياغىش لار ياغىدە، يانىق لار دوشدو. سئللر- سولار آشىب داها داشىب، عيمىمى او بىر تىكە سال داشىن اوستە اورتالادى. او بىر اىفلىم قاياكى، من آدىنى «كار قايا» قويموشدۇم. كار قايا بو يېتكە چىمنلىي بوروين ياشىلىن او زوندە، بۇ، هر نىچە ايلدىن بىر، اورا - بوراسى باتلاغا دئونن چىمنىن او زەرىنده، شاشدىرىيچىيدى. او قايانىن، يالنىز، بىر قارتالى وارىدى، يېرىتىجي كۇوشەنин قورخونجو اىچىنە سانبال ياشايان بىر ساققالى قوزغۇن، بىر قارا پالتار او وچو، يالچىنин يالقۇز لاچىنى! اورالاردا بىز، او شاق چاغى، او شاقلار يلان دئيوشىنده، باشا چالماغا، مال - حئيوان آزاسىنidan آغىر، چىنقىل تاپا بىلمىزدىن. حتتا، چاي دا، يوخارىلاردا آخىب، بو آخار باخار لارا گلىب چاتانادك، لاب نارين چىنقىل لارين دا، يوخارىلاردا قوپوب، بورالارا تورپاغىن زىغ - زىميرىغىن، لىلىن گىتىرىدى. آمما بۇ كار قايا هارдан بورايىا گلىب دوشموش؟ بۇ كار قايا تك بە تكىنە، كنديمىزىن، آغاجلارىنidan سونرا، آلچاق اولچاق، ات تورپاق تېھلىرىن گۈز اورتسەيدىن، بىرجه، او جا، نوقطەسىيدى. اورا، چوخلارى گىتىرىدى. آمما عيمىم اورانى بکله يىندىن، داها كىمسەنин كار قايا يولو دوشمىزدى.

- اورانى دا، لال بایقوش كوشلايىب! - دئيردىلر.

كندىمىزىن جولگەسى بىلە گۈزل، همشە ياشيل ائروشىدو. چىمنى ايسە، يالنىز مال - داوارىن اويلاغىيدى. حئيوانلار،

گوندوزلری گئدیب او تلاییب، آخشم چاغى گونش، قاشین بوزومتول بولودلارينا گیرمه میش، ساغينا گلر ديلر.
 آخشاملار باشى، كندىن چىمنىنه سارى، چىخىشينا چىخىب، ناخىرن يولون گودهندە، بؤيوك بابام آه چىكردى:
 - لاب اسکى دئورانلاردا دا، چىمنىن گۈزلىسى كيمىسى يه قورساق وئرمە يېب، اورانى سۇكوب، سوروب، اكىنچىلىك ائله-
 سين. دئىرىدى.- چىمن، ائل مالىدى، ائلين بيرجه، حالال قالمىش وارى!
 كۈنلر، قوندارما سئوينجىدن اووخانىرىدى. گۈزلىر، دارغا او موددان قاماشىرىدى. هرزاد مونارىميش(ايلغىم)، يالانىميش،
 يالانىدى. عميم، ياييان قىش، چىلىپاق كن، يئرينىن ترپەنمدى. او شاق او لاندا، بابام، هېچ قويمازدى ايكىنىدى اوستو دە، عميمىن
 يانىنا گەدم. سونرا لاردا كى، بىلدىم عميمىن هېچ قىلىق اليىن تو تا بىلن دىليلم.
 ايلكىلر، عميمە، ائودن نه آپاراردىم يىھ دورمازدى. قارقالار، دويونچە يىن(يئمك قويولان بوخچانى) داغيداردى. عميم نه
 يئىرىدى؟ هېچ، يارامازين اوغلو ياراماز، آغزىن دا آچمازدى، بلکە دىشلىرىنىن بو ياسىندان، گۈيىلەشمەسىندان بىلم، چىمنىن
 يئىلىسىندان، «كەچى سقلى» ندن، «پىشىك جىرناغى» ندان، ها بىلە بىلە، اوت آلاغىندان او تلايير مىش، يوخسا... عمى اىسلامدان
 هر كىم، (آتام، آغا نەم، بؤيوك بابام، قوهوم - قونشو، ياد- ياغى) سىزار كن نه سورور دوسا، دىنمىزدى. يالنىز بىر سۆز دئىرىدى،
 اونودا سۆز(شعر) دوروموندا، اونودا، بيرجه، منه سۆيلەيردى:

- ايانمايرام

قانمايرام...

منيم يازىم گلنده

ياشىلىيغى توتان چىچىكلىرىنىن

حالىمى پوزان گۈزلىيكلەردىن

بىر قارا چىچىك، پرچم گۈزىرە جىك!...

- بونلار نه آنلام وئىرىدى آخى، تازىيم؟- بىلەنەمە يېرىدىم كى!

دئمەلى، عميم شاعيردە او لموشدو. سۈيلرىن او زوبلە گىزلىن شاعير، سۈيلرىن قايا آلتىندا قويلايان شاعير! ندن، ايللر او زونو،
 دوشونردىم، عميم ده گىزلى بىر گوج وار. دئىرىدىم بىس، عميم كار قاييانى من او لمائاندا، قووزايير، اونون آلتىندا بىر زادلار
 گىزلەدib. شعر دفترىن گىزلەدib. آنداج(خاطيرە) دفترىن، يئمك گىزلەدib، گۈتوروب يئىر.

او چاغدان، بىئىمەدە بىر دوش(رؤيا) وارىدى: گۈرەنمى، عميم دئين ياز واردى، هاردادىر؟ آخى، بو ياشىل چىمنىن او جامان

قىمشلىك لرىندن، قالين جه ينلىك لرىندن، توت ياشيل توپاللارىندان، آلا-بولا قوشلارىندان، سارى قويروغۇ شله تولكولىدەن، شىت دووشانلار دان، شىح چىمن اوسته هئيلەن بولود كۆلگە لرىندن، سرین چىمن اوسته سئللەن آلاش چىچك لرىندن، چاين بالىقلارىندان باشقان، گۆزلىك نه اولا يېلر؟ نه اولا...

***

عمى اسلامىن، يالىن چىين لرىنىن دانقا سوموكلىرىن اورتن، قىش هوزوروندن چىخمايان قىورىم ساچلارى دوم آغ قارىن بوياغىن ايليشىدىرىپ، اۋزونىدە دىرىيتمىشىدى. داها، بئيوڭ باباملا قارى نىم اولىدىن برى، هئچ كىمسە اونون سوراغىن توتمازدى. من اثولەندىن بويانا، باشىم آرتىق قارىشىدى. يانى آرواد-اوشاڭ شوراھىمى طېيىتىن آيماز اىدىرىدى. بىرآز، ياشلاشاندان بو اوزە، هەرنىن كىندىدىن يوخارى، آلچاق تېلىسىن گدىكلىرى اوسته گىندردىم. او دوزلرى باخاردىم. گۈرردىم كار قايانين اوسته، ھەلەدىدە قارالتىسى گلىر. اسکى چاغلار دان، نىچە سول قىچىن آشاغى ساللايىپ، ساغ قىچىن دىزىندىن قوجاقلايىپ، ائلەسىنە او توروب، گۆزلىر گۆزۈن، آيرىلارىن گۆزونە گۇرۇنمز، كاسلى - پاسلى، بىر تىنە، دىكىب.

خایلا غىمىزدان، سويمۇزدان، عمىمىي اينسان بىلن لردىن، يالنىز من قالمىشىدىم. بىلمەدىم نىچە كىچىدى بىر ئومور، نىچە بىردىن بىرە، هەرنە تو كىنى. آدام، ياشىنىن سونوندان دؤنوب دالى باخاندا، چاغىن آنلامى يو خدور. ائلە بونا گۈرەدىر، مىلييون - مىلييون اىللە تانرى باخىمىندان، يازدا يومورتاسى تۈكۈلەن كېنە يىن بىر قاناد چالماغىدى. گۆزلىيمىن ايشىغى آزالاندان، آت مىنتىمە يېرىدىم. عمىمىي گۈرمىك اوچون بىر دورىين آلمىشىدىم. گاھدان بىر، گەدىيىن يومشاق تورپاغينا سرىلىپ، او، بىلمە جە كىشىيە، تاپماجا كىشىيە، باخاردىم. يازىق كىشىيە، يوواسى تىكىلەمىز عمىيە، دوبردى داغىلىميش، سونسوز عميمە.

ھەرن ايسە، او زومۇ تورشادىپ، او شاقلارى هارپازلاردىم، بو جوشموش جىمەيىمى آتىن اوسته آشىرا دىيلار. آتىلا، عمىيە ياخىن گىندردىم. او منى، او اوزاقدان گۈرجىك، الينى سوپۇق - سوپۇق يىتلەدىپ، قويىمازدى بىلەسىنە ياخىن دوشىم. آمما، آتىن اوستن، دوز، گۆزۈنۈن اۇنوندە دايانيپ، دويون قارىن باخىب آغلا ياردىم. آنجاق سانكى، من، عمى اسلامىن گۆزلىينىن باخدىغى ايزگىنин (نوقطەنин) اۇنونە اورتوڭ تو تانما يېرىدىم. او، ائلەسىنە، قوروموشجا، باخاردى. بو دا، آجىغىمىي ايتىلدەرى. نە يە باخىرىدى او اويموش آخى، تانرىم؟ هئچ دوزۇن دئىم، او، دوز بىر نوقطە يە باخاراق، اىلکىدىن دە، كىمسە دە گوج اولمادى اونون باخىمىنىن تو شون تاپىسىن.

گۈنلىرىن بىر گونو، گدىك اوستن باخىرىدىم. ها بويدا چالىشىدىمسا، قايانين اوسته بىر زاد گۈرەنە دىم. قىزىم گىل، شهردىن قوناق گلمىش، بىش ياشىندا نوھم، اسلام نوھم! يانىمدا يىدى. - اسلام، بابا قوربانىن! - دئىم - بالا منىم گۆزۈم سېچمە يېر داها، گالا بو دورىينى باخ گۈر اورا، عمى اسلامى قايى اوسته

گۆرە بىلىرسن يوخسا يوخ؟

ايسلام باخدى، آزجادان سونرا، - يو خدو بابا، عمى ايسلام اورادا گۈرۈنمۇر... - دئدى.

گدىكىن آشاغىدا، قىزلار بولاغين باشىندايىدى. قىزلارى چاغىردىم: آقىزلار! يوخارى گلىن بير بالالار.

قىزلار واراندا، دوربىنى اللرىنه وئردىم: باخىن گۈرون، منىم عمىمى گۈرۈرسونۇزمۇ؟

قىزلارين ھامىسى بير - بير باخدى.

- شو كورلر... دئىه سەن قالخىب... - دئدىلرده، گوللۇرده.

بو اىجەشن قىزلارين، داشمىش قىزلارين آتماجاسى، قوجالىقدا نە يامان اولارميش، ايلاھى! بو لاغلارا آلىشان اور كدىمى
چىرىپىنير، تورپاق آتدان چىخان بالىقدىمى، ايندىيەدك دىرى قالىبىرى؟...

ائله، تلهسيك، داغدان اوز آشاغى، سىلدىرىيم داش كىمى آخدىم. كوره كىنیم، - قوى ماشىنلا آپارىم، آغاجان! - اوذاقدان
اوزاغا، چاغىردى.

- يوخ!

ياخشىدى يالقوز جانا گىتتىم. هېش بىلمەدىم آتى هاچاغ، باغچادان مىنib كار قايسىنا سورموشىدۇم. من يالقوزيانا، آتى،
تكىمە مىنمىشىدىم، تكىمە!...

هر نەدى، يالقوز گىتتىم. گىتتىم، آتىم دا ئويرنىش، عمىم، أىلەشىن نوقطەنин توشونا يېتىرنىدە، آت داياندى. سانكى بو
حئيوان دا گۈزلە بىرمىش لاپدان، قارا شونقار بير گىزلىدىن چىخىب، قايدا او تورسون. قانادىن يئللهندىرىيپ اۋزۇن سرىنلەتسىن،
يئنى قانادلانان ارگن بير قارتال كىمى يو ووق دوشەنин يادينا ھر هوور(آن) اوچوشما حاضىر اولدوغۇنو سالسىن. آنجاق، بير
باخىمدان آرتىق، آتى قويىمادىم دايانسىن، حئيوانى ھئيلەدib، كار قايسىنا ياخىن چاپىرتدىم.

نه ياخشىدى يالقوز گىتتىمىشىدىم. آرزيما يىشتىدىم. دىلەيىم، بير گون آغلاماقدان دويماغىدى، ائله آغلاماق كى، هېش چاغ دادى
داماغىمدان گىتتىمىسىن. ھلەدىرىدە، گىتتىمى يىب. شو كورلر.

يايىن سونو اولاراق، كار قايدان اتكىدە بير بؤلگەنى، آلا چىچككىلر بوروموشىدو. آلا، يالقوز قىنچالى، آلچاق چىچككىلر! آى
ماغىل، ھرززاد اۋز چاغىندا يوخ هئى، اۋز گەسىنин چاغىندا ياشاماغا گىلدى، اوندا گۈزلەدى، يايىن سونوندا عمىمىن يازى گلن
كىمى!

عمىم آلا چىچكلىسىن بير قىراغىندا، يانى اوستە اوزانىميش، چىچكلىرىن ھامىسىندا اوجا بير چىچە يىن بازىسىن اىكى
بارماغى آراسىندا، (منجە تو تموشدو بىلى بوكولىمهسىن) تو تموشدو. بير چىچك كى، آرزىسىنى ائله ائتمىشىدى، بير «قارا
چىچك»! اۋزونون قارا ياشىلىغىندا اسرەنمىش چىچك! بير قارا چىچك، عمىمىن «پرچمى»، پرچمىنин بوياغى، اىسىسى،

عميمين قيز سئو گيسى، عميمين دئوريم سئو گيسى!... قارا چىچك، عميمين بورونون قاباغىندا، قوشونو پوزولان مئيدانينا، هېچ گوونج يئلى اسمهين بايراق كىمى، اولوشكەميشدى. بازىسى، عميمين ايكى بارماغانين آراسىند دوز دورموشدو، قارا قينچاسى آنجاق، أيريليب، عميمين ات بوياغى سولوب، آغارميش بورنون اوجونا دوشموشدو، يومشاق لېچكلىرى سويوموشدو.

بلكە او چىچك، عميمين جانين بورنوندان آلمىش آخر، آليب، اوزونون لېچكلىرىنдин، پوسكويوندن، بازىسىندن اودوب، تورپاغا قويلامىشدى. بلكەدە، هېچ عميمين جانين اودانماماقدان بوغولوب سوزالمىشدى، بوياق روحون قورتولوشما او نۇزموشدو. بلكە عميم، چىچەيىن بازىسىن ايكى بارماغى آراسىندا توتماقدان، روحون چىچەيىن بوغازىندا ساخلايىب، سىخىب بوغاموشدو؟

ماغىل آنجاق، بونلارين يئرinen، او قارا چىچك عميمين جمدەيىن ايسە سوموروب گىلىدىسىندن، بازىسىندن كېچىردىب تورپاغا قويلاياردى. ماغىل عميمين روحون سوموروب تورپاغا قويلاياردى، گۈودەسىن ايسە سوموروب چئىنهيردى، اىسى - قوخو ائلهيىب، كۆوشنه ياياردى، گۈيلەر اوچدوراردى. بلكە دە بىللە، عميمى اودوب، جانىندا كېچىردىب، اوزونە قوخو دوزە لىدئەمه يىندن، قورساغىندا سىندىرېب اىسى ائله يەنمزلىگىنдин، ائله سىنه، سولغۇن نىسگىل ايلە قەھلىمىشدى، نە بىللە؟ داها، نە، نە بىللە؟

عميمى قوجاقلايدىم، مندە دىلەيىمە چاتدىم، قارتالمىش دىلەيىمە، آغلادىم... آغلادىم. ھۈنكۈر كن... يئنى آرزى ائتدىم، مندە قوجالسام آرزييلار قوجالمايىر. «بودا» ساوجى كىمى تات دونوندان شاغى تومانىنا گئين آرزييلار! آرزى ائله دىم. بىر گنج آرزى، عميمين كى كىمى! عميمين دنگنەلى يازىسىندان گئىن، روحومو بىر چىچك اودوب، تورپاغا باتىريىب چورودە، گۈودەمى دە چئىنه يىب، لاپ چئىنه يىب يئىه، اىسى ترلە يە. گۈودەمى يازلارين آلا- ياشىل چىمن لرىينىن يېرىتىجى لىعىنا قوخوا. بىر قوخو كىمى، هارايا داغىلىپ باتماغىم، يىنىدىن نە يە دئندويم بللى اولمايا. اولسادا، اولماق چلىمىنده اولمايا.

*****

بىراخىلىمىش

گوندە كىتنە هئى تويوغودو، هشتەرخانىدى يوخ اولورموش. او يامان ايتلىلە، كندە، تولكۇنون ھابىلە سووسارىن يولو

دوشەنمىرىدى، دوشىسى يدى جىرجىمى جىرىيالاردى.- ائلەدن بۇ تويوقلارين باشىنا نە اوپۇن گلىر آخى؟- كند ائلى بىرىرىنىدى سورۇشۇرموش.

بىر گون، من نىم گىله، كندە قوناق گىئىنە، تندىرىھىرىدە (نەم چۈر ك ياپدىغى تندىرىن تاوانى باسىرىيلى، هندهورى آچىق يېرى)، بىلە زادلارين سۆزۈيدۇ، قونشۇنون قوجا آناسى،-بالا، اوڭارى ايکى آياقلى تولكۇ يېئىر ئەت!- دئىدى. قارىينىن بۇ سۆزۈنە، كوندە كوندەلەين، ياييم يايان قىزلار قىقىلدادى. كندىن، تندىرىنин توستۇ- هيىسى، اىستىسى ووروب آل ياناقلارين بى آلماسىنا دؤندرمىش قىزلار. قىزلار ائلهبىل آغاام دئمىش: (مايايدى). اوندادەلە من، ارگن (نوجوان) بىر اوغلاتىدىم. آنجاق بۇ قىزلارين آغچىن (معصوم) گۆزلىكلىرى، اىستر- اىستىمز، منىم دە اورىيم دۇيۇنتۇسون تىترەشىمە سالىردى. بۇ سۆزۈ مامانىما دئىنىدە،- هلە، سەن اوشاقسان!- دئىرىدى. كسىن، منىم بۇ شەھرلى آنام، بۇ سوچسوز قىزلارين گۆيچكلىسىنە قىسقانىرىدى. ايندى دە وار، بابامىن دوشۇنسوز اولدوغۇيلا تانرى قىسمىتىنин ھانسى، ھانسىنا زور گلدىسىنە دوشۇنورم. بابام ندىن بۇ گۆزلىكلىرى بىراخىب شەھرە قاچمىشىدى. مامانىمین ھەش گنجلىك عكس لىرنە باخاندادا، اوندادا من گۆزلىك زاد سېزمىرم. مامانىمین اوندادا، آغ، روھسوز درىسى ائلەييل قورخودان آغارىب. ايندىنин ايندىسى دە، مامانىم ائلە دئىدىم كىمىدى. بلکەدە بۇ قورخودان آغاامىش كىمى، روھسوز درى، ائلە مامانىن سوسورلۇغۇندان (سۇيىمىسىزلىسىنەن)، قانى سوپۇقلۇغۇندان، يوخسا قارنى قوردوندان، قورتولانى بىلە بىلە زادلاردان... آرتىق، ياخشى دئىيل ماماندان پىسلىك يوخە، اۋزلىك سايماق، ھەر نە اولدوقدان سۇنرا، من دە بۇ قادىنин سودون اممىش. بلکەدە آتام شەھرەن ائولۇنمه سەيدى، من، كند قىزلارين يازىق، اسكىك بىلدىم.

ھەر نە، قورتولانى نىم گىلين قارى قونشۇلارينىن سۆزۈيلە، دوشۇدوك چۈللەردىن كۆيىشەنى آختارماغا. آنجاق سەن كند كۆكەن يادىمیزا دوشىمەدى. ائلە، ائلەسىنە، بىر شوش داغا سارى، اوز يوخارى دىيرماشدىق. لاپدان گۆزوموز سەن كندىن كالا والا رىندا دوشۇدۇ. يولداشىم،- آى اوغان، اورادا ھەش كىمسە يوخىدۇ.- دئىيب، كندە سارى اوز آشاغى ائندىك.

كالا والا رىن دىشىنەن بىلە، دوغۇيا سارىنى گزىب، كندىن اوچ يوخسا دئىرد جوت گوملارىنەن (قىيرلىرىنەن) كىچدىكەن، قايدىب يېنە كندە گلىرىدىك. يول اوستە، بىر قوچامان توت آغاچى قایا كىمى دايامىش، سانكى اۇنومۇزو كىسەجەيدى، ائلە كىسىدە. البتە يولداشىم گىل (كند اوشاقلارى) بورالارى تائىرلار. اوردا، بىر جە، من تات اوشا غىيدىم.

بىش، اولمايادا، آلتى آدىم توت آغاچىنەن او يانا، جوشار كەھرىز، أجيزة بورودان يوسۇن توتموش گۆلە تۈركۈلۈپ جویىزلىسيه دوغرو آخرى. بىزىم دومان اوغان (بئۇيوك بابامىن قارداش نوھىسى)، قوچامان توتون خاش خاش، قايدىغى ئىرى جادارلى كۆتۈپونە ائلە سۈيكتەنېپ اويموشدو، بىز او تايدان گلنەدە اوئۇ گۆرمۇردوك. سانكى بوز كەنكلە، آغاچىن بوياغىندا درىسىن بويايىب، گىزله نمىشىدى. آغاچىن يوغۇن كىرنى منىم گۆزلىرىمى ئۆزۈنە چىنە، بىردىن بىرە اوئۇ (دومانى) گۆرددۇم.

گۆزون، سمن کندین آزغین قالان قوشلارينا دىكىميشىدى. قوشلارين اىچىنده بير آغ لىكلىسى، قارا قوирوغۇ، ائلهبىل دومانى آغلادىر. دئمهلى دئورد ايليمىش، دومان، بو وئانا كنده يول دئiyor. كندين اوچاقلارينىن، دوورادا قازىلان بورولاريندا يووا سالان بايقوشلارىلان، أيلەشىر. او، اوچ جوت بير تك ائولى كندىن سون ائسى كۈچىندىن بىرى، دومان هر چاغ، ددهسىنىن اليندن، باغان، بىچىندىن، ناخىر يوخسا ايلخى او تارماقدان اوچقۇنوب، بوراييا فاچىرمىش. ايندىدە، سەرى اوغلۇ سەرى بورادان ال آچمىرى. دلى اولوب، -بو توتون دىيىنەدە بولاغىن ماھناسىنا او توراردىم، سوجان گلېپ اۇتنەدە باخاردىم... او، آغ قوش سوجانىن قوشلارينداندى قالىر. ددهسى كۈپك، اوغلۇ!... كۈچمەميش آپارىپ قوش بازارىندا ھاميسىن ساتمىشىدى. آنجاق حئيوان قوش قاچمىش، نم ھاياللارى آختارىپ، يىنه بورا قايىدىپ. جوججاھين (قوش دامى) قاپىسىن باغلامىشام گىرەوەجىل سووسارلار، دىدرگىن پىشىكلىرى گىرمەسىن... سوجانىن آغ قوشو اۋزومۇن اۋودن گتىردىيەم لە تايلاشىپ، ايندى بىر اش اۋزونە اوخشار بالاسى وار. آز قالىرلار قانادلانالار.... فره اولاچاقلار! - دومان، اوشاق كىمى، سۈزلەرین اوجون اوزالداراق اۋىوردو، گۆزونون لىلەغىن تۆكۈردو. سونرا دئۇردو، چىركەن چوروموش كاپىشىنىن دىرسەيىلە، سارى چىل - چىل ياناقلارين سىلېرىدى.

- بابا بوراخ گۆرك، او دور سوجانىن ددهسى تئهاندا، سنى سىللەيەرە، - چىل دومان! گل بوقىزى آپار.- دلى اوغلۇ دلى سفهەلەيىب. ادە تايماز گل هئى! - مازان(يولداشىم) بونو دئىيپ قولومدان ياپىشىدى. گۆزۈم دومانىن دولغۇن گۆزلىرىنە كن، چىكىدى. يىنه كالا والا را قايىتىدىق.

كندىن (سمن کندىن) اور تاسىندا بىر يولاق كىمىن وار، او تاي بىر تايىندا، بو دئونە كالا والا راين اىچىن بىرىرىن گىرنىدە، چو خلو لىلە - يە، قوش توکونە توش گلدىك.

- كندىن ساتدىقىدان سونرا قايىدىپ گلېپ، يىيەسىز قالان قوشلارىدى.

يولداشىم، اليندە كى شويكۈيلن قوش توکولرىن اويان بويان ائلهينىدە سۈزۈن كىسىدى. سونرا، -پىشىكلىرى دىدىپ، لىك - ملە - يىن هر يان گلدى... - دئىدى.

- به هانى پىشىكلىرى ايندى؟ - سوردوم.

- حئيوان پىشىكلىرى! - دئىدى. - دىدرگىن دوشوبىلر. ايتلر آزغىن...

اوستۇ، هەلە، قار - ياغىشىدان چۈركەمەميش بىر ائوه گىرنىدە، اورانى آزجا اىستى گۈردوك. تندىرە دوغۇرۇ يېرىنىدە، تندىرىن پېيە سى (چىخىشىندا يومورو يئلەنى)، يىنچە اىستە يېرىدى بىياتىسىن. هندهورى قوردا لاadic، كولفەنин تېھجەيىن (كۈھنەدەن، تىلىسەن قئىريلن قاپاگىن) گۇتۇرنىدە، اىچرىيدن قىراغىنا چالىنىمىش مىخا آسىلى، نئچە دنە ياغдан يانىقلۇ شىش تاپدىق.

مازان، - تايماز دىنە، تو يوقلار بىر شىشلىرىن اىشىدى. - دئىكىدە، كندى بوراخدىق. بو كرە، شوش داغىن چىنىنىدەن باتىيا سارى، نىم گىلين كندىننىن، «پرچىن بولاغ» يىن گىدىكلىرىنە آشدىق.

دئمک بىزيم دومان اوغلان، سوجانين سئو گيسيندە، اونون ايىين بو وئرانالاردان آلير كى، دئورد ايل بوندان ائنجه كؤچوب گىدىپ لر. هئش ايندى دە، بىلىنمير هايانا كؤچوب لر. دومان گوندە بورايىا گلىر. يول - يولداشى، دومانا گئرە، هەرسى بىر قىلىق آتا آنایلا، ائو ائشىك لە ساواشىر، آخشامدان آخشاما، كوچەدە، قونشو كىمسەلرین، تولام اسكييە راست گلن تويوغۇندان، هئشتەرخانىندان، قوشۇندان ووروب، يادا اۆزلىرى دئمىش: «ويزىب»، گونش باتان چاغ، قايدان داغا سىرمانىب، پرچىن بولاغىن گدىيىندن بىلە سمن كندىن کالا والا لارينا آشىرلار.

- بەبە، گۈزۈم آيدىن! دومان اوغلانىن عشقىنده بىزيم تىمین اوشاقلارى ياواش ياواش، ياغا دوشۇرلر. هئش گئجهنى دە ائوه گلميرلر. - تانرى يۇردى، تىراختورون(كندىن تىمى) كاپitanى دىتى.

بو سوراغى كندىن قالان ائل - اولوسودا بىلدى. ھابىلە، دومانىن نؤكىرلىرىنин آتا- آناسى دا بىلدى اوشاقلارى سمن كندىن مچىدىن تاوان آغا جلارىنادك سئوكوب، کالا والا ردا توپقىزاردىب، قىيلان چكىپ لر. داها اوشاقلارين قويىمادىيالار دومانا قوشۇلسون. يوخسا، - 110 پوليسىنە سوراق وئەرەجە يىك. - دئمىشىدilر.

بىلە أولدو، دومان يالقوز كرم قالدى. ياخشىدیر ھله، يالقوز قالدى. بو يالقوزلوق اونون الين، بعضى زادلارا يېتىرمە يى باغلادى. شهردە راهنما يىيە، دىرىيستانا گىندن اوشاقلار اونو توستو يە داداندىر مىشىدى.

او ياي تعطىلاتىندا، بىر- اىكى دئونە گىشتىدик، چىلغىن دومانى آت ائشىشك لە، توب اويناماغا گتىرىدىك. آمما توپدان اۇتىرى جان وئرن دومان، ديفادان اويانلىق قاچماز، آز اۇتموش دە، آخشامىن قارانلىقى قۇووشىما مىش، آغزىن داشلارдан بىلە داغ وئرىب، ياواشجا اكىلىرىدى. داها، دومان نە يالنىز هئش قىلىق ائوه سىغمماز اولموشدو، بلکە آدامى دا گۈرجىك يووومماز، داغ دئىيىن يېرىتىجي اوو چىشى كىمى يونگولدن يونگول قاچىب، تانىشلىقدان ايتىرىدى. آتاسى آغلا يېرىدى: اوغلوما قىجلە بېنى وئرىدىلر. دلى دئىيب، سونو بىلەسىن دلى ائلهدىلر. دينجەلدilر.

داها دومانىن آتاسى دا، اوغلۇنون دالىنا دوشىنە، دومان داغ باشىنا قالخىب، قىزمىش بىر آزىغا (آىي) بنزىر، اونو تولولما سوپنگ داشىينا باسىردى. دىدەسى دە كى، كندىن سۈزۈزۈنە باخميردى.

- مشدى شاربان، آكىشى! قوى دومانى دۈولت آداملارى دوتسوقىن، بلکە دۈكتورە يوخسا دلى خانىيا گىتسىن. اشى سۈزە باخ دى!

باشقاسى، - هن، دوزەلر اوندا... - دئىيە اونون سۈزۈزۈنە يوخ، تسبىھىنин اووسونونا تامقا باسىردى.

ائلە بىر ئەپلىك دە، شاربان كىشى، آغزىن آچىب گۈزۈن يوموردو. دىشىنин دىيىندن چىخانى شورالارا دئىيردى. داها كندىن آدامى دا، دومانى، آتاسىلا بىرلىكده، دلى لىكىلىرىنە آزدىرى مىشىدىلار.

***

بیر ایل کئچمیش، بالیق آیندا (بایرام آیندا)، بیر گون شهردن بیر جرگه بلگه سل (مستند) دوزه لدهنین، سمن کند کندینه يولو دوشور. اونلار، کالا والا ردان فیلم گؤتورر کن، دومانین دون آتمیش جمدەینه توش گلیرلر. قورخوب دالى او توراندا،
بیرى، - بابا قويون گۈركە دە ئولمه يېب آخى! - دئىير.

او آدام ياخىنلاشىر، الين دومانين بوغازينا قويور: يوخ، ديريدىر!

دومانى قالدىريپ، بركىن جمدەين پاترولون (ماشىن) ايچينه آپارىپلار. بوغازينا ايستى چايىدان زاددان تۈكۈرلر. هاندان - گىجىن، دومانين دونو آچىلىرى. آينىر، اۆزۈن بير گنج كىشىنىن قوجاغىندا تاپىر. چابالاتما دوتور. ايستە يېر قاچسىن، آنجاق اۆزۈنده گوج گۈرمۇر. آليجى يۇئەتمىنى (فېلىم گۈتۈرن)، ائلەسینە فېلىم يېغىرمىش، ارگن دومانين پوكەلمىش گۈۋەسىن باغىرنا باسان گنج كىشى، اۆز آدىن دومانا دئىير. سوندا آرتىر: من يۇئەتمىن، كۈكىن قورخوب ائلەمە! اولدو؟
يۇئەتمىن (فېلىم دوزه لدن)، دومانين آدىن، سوی آدىن، كيم اولدو غوندان ساوا دوتور. دوماندان بو گونه قالمىشىنىن نىيەسىن،
هابىلە، باشىنا نه او يونلار گلەمىشى سورور. ائلە كى گۈرۈر اولا يىن تىلى سئوگىدى، اۆزۈدە بو اوغلان سمن کندىن قۇنشو
كندىنندن بورا يا قاچىپ، چىلىتكى چالىرى. گۈيە آتلىر: بەبە، بورا باخ! گۈر نىچە آرىن سئوگى تاپىشىام، من اولۇم گۈرنىچە
سوژەدىرى؟ وئران بير مستند ايچىنده، آباد مستند!

كىشى آرتىق دا دومانين سوچسوز، آغچىن، ياد كى ملر قالمىش سئوگى سىندىن سورور. سوردو قجادا، بوغازىندا قەھر قىزقىرىر.
دومانين سئودىجە يىنин هارا يا گىتدىيىنندن سورور. دومان قەھرلەنمىش، آغا لىير، - بىلەمە يېرم. - دئىير.

سون دا، يۇئەتمىن دومان بەلىرىندىن، كندىن داغىلماغانىنندىن سورور. دومان ايسە يول - يولا جاغىن، برقىن، ياناجاغىن،
تلەفونون، ھامىسىندا لەپ اۇنملى، ماشىنىن اولمادىيغىنى تىلى ندىن ساير.

گنج كىشى، اۇنچە دەن هەرزادا دوشۇنۇمۇش كىمى، تېبىرلى (اۇنلەملى) سورغۇلار دوتور: دومان! سەن دەۋولت آدامى اولسايدىنسا،
نىچە قويمازدىن بو كندىن ائلى داغىلا؟

دومان پتىنى چىكىپ سىتىلىدر جانىنا سىخىر: هېش... بىردىنە جىپ وئردىم، گنج لىردىن بىرىن سورو جو دوتاردىم، كىنده ايشلە -
يردى. گوندە اىكى دۇنە شەھرە چۈنردى، اىشى اولان ايشىن گۈرردى، آلىزى اولانى آپارىپ گىتىردى.

- بىر نېيلەيردىن، دومان! داها نېيلەيدىن گۈزىل؟

- بىر دەنە گازولولان ايشلەين ماتورلار دان وئرە يدىم.

- برقە گۈرە يانى دئىرسىن دا، هن؟

- هن. بە بورا يېددى ئو دن چو خودومۇ؟!

***

يۇنەتمن فيلمين ايشلەدىكىن سونرا، دومانى وئرانييا تاپىشىرىپ گىدىرلر. نېچە آيلار كېچمىش، اولكەنин بلگەسل تؤرەننيدە، سمن كند كندىنин مستندى، بوراخىلىميش آدىندا يايلىر. بوراخىلىميش اوچون يۇنەتمنە اۋدول وئرىلىر. فيلم(بوراخىلىميش)، تئلوئزىيوندان ايسه يايلىر. فيلمين سئچىلىميش، تاماشاچى سئون صحنەلىرىنىن، ھابىلە فيلمى دوزەلدن گنج يۇنەتمنى دە، خېلرىن يارىسىندان آرتىغى گۇرسەدىرلر. آنجاق، اۋدوللار وئرىلىن گون، فئستيوالىن قورتولوشوندا، فئستيوال كى داغىلىر، يۇنەتمن ئاتار سالوندان چىخاندا، تزه يىتىرمىش بىر قىز، قاباغىن كسىر: آغا! بىخ..

- خانىم، توركى دئىين، من توركى! - يۇنەتمن دئىير.

- باغىشلايىن... بىر سوروم وارىيدى آغا.

- بويرون!

- بى سمن كند هارانىنكىدى؟

- ھانسى سمن كند؟

- بوراخىلىميشداكى...

- آهان، بىزيم شەھرىن كندى، سمن كندى دئىرسن. نېچە بە يە؟

- دو... دوزدور بى اوغان دلى اولوب!?

- ھانسى اوغان قىزيم؟!

- بوراخىلىميش... فيلمىنده كى.

- يوخ، دلى دئمك اولماز، او يازىق، آرتىق سئومەيىن گونودور... يانى، سادەجە، چوخ - چوخ وورغۇندور. يالىز بوا!

بو سۈزلەر يۇنەتمىن دىلىنىن دوشىمەمىش، قىز، چانتاسىن، اووجونا دوشىمۇش اورەيى سانىب باغرىنا باسir، دووارىن دىيىنە چۈركور. اۇزۇنۇن ائله نىسگىللە او تۇروشۇ، دومانىن توت دىيىنەدە أىلەشىپ، گۈزلىرىنە باخماغانين آنismsadir. دوز فيلمىدە كى كىمى، دومان، هر چاغ اوونون گۈزلىرىنە باخاردى، او تاناردى دئىيە: من سىنىن دلىن، آى قىز!

سوجان دا، ئىنده كى ياش، سۇيود چىرىپىسىلا، اىستىدىن باشلارىن يېرە دىكىب، تئز- تئز، باشلارىن بىرىرىنىن كۆلگەسىنە سالماق اىستەيى اىلە كورنىش وورماق اىستەين، املىك قوزولارىن يومشاق گوزملىرىنىن چالدىقجا، سوسقون - سوسقون، دومانىن گۈزلىرىنە باخاردى. بونون دا، او زونىن گلمزىميش بىر زاد دئىسەن.

سوجانىن، دوورا دىيىنە چۈركەمەيى، يئنە، يۇنەتمن گۈزلەرە، تاي - كېشىك گلىر. يۇنەتمن سەمانجا شالوارىن دىزلىرىن چكىر، سوجانىن يانىدا أىلەشىر. - خانىم قىز! نە اولدو بە؟! - دئىيە سورور.

خانىمین جاوابى گۈزلىرىنىن سوزۇر.

- باخ گئروم بورا، اولمايا سن او كنددن كؤچموشلردن اولاسان؟!

قىزىن هۇنكىرتوسو بركىشىر.

يۇنه تمىن بېينىنده بىردىن، بىر اوپىكى شاخلانىر: آهان، دومانىن سۈيگۈلوسو... دا؟!...

يۇنه تمىن، داها هەش سورغۇ تو تىمازدان، قىزى گئوتوروب سالوندان چىخىرلار.

***

يۇنه تمىن، جىڭسى ايله شهرىنە سارى دالى دۇنمورش، شهرە واراندا، گنجىلر سينماسىنىن درنە يىندىن، الىنە بىر نامە چاتىر. نامە دۇولتە سارىدانا، يۇنه تمىن سورومملو لا (مىسئوللارا) يازدىغى مكتوبون يانىتى ايمىش. او، نامەنى آچىب او خويور، يىنە گولور. يىنە گۆيە آتىلىرى. سوجان، شاشقىن باخاندا، يۇنه تمىن اۋزۇن تاپىر: آه... باغيشلايىن، گنج خانىم! - دئىب سوسور. يىنە سئوينجىن قىدىقلابىان بىر سېزىشىن، لاپدان قاه قاھا چكىب گولور، - گىدك... گىدك! - دئىر.

يۇنه تمىن، يىنە جىڭسى ايله بىرلىكىدە، دۇولتە سارىدانا تحويل آلدىغى جىبىن آردىنا گازول ياندىران ژئراتورو قوشموش، سمن كند دئىبين يولا دوشورلار.

دئمك، كندە بىر آز قالان، ناوارىن خور تو قوزانىر. زىرنا - دۇھول سىسى يولون اوتاي بوتاين دوتان داغ چېرلىرىن ترسىن اولور، هاوايا يوكسەلرك، كؤوشەنى بورو يور.

دومان، توتون دېيىندىن سىس ائشىدىرىمىش. قولاقلانىر. كەرىزىن اوستوندە، دىكە قالخىر. الى آنلىندا يان يئورە يە بويلاتاندا، دۇولت، سمن كندە باغيشلايىن جىبى گۈرور. ماشىن گەدىكىن، چوخوردا سۇكولن كندە ئىنيرمىشىسى، يۇنه تمىن پاترولو، دالدا گىلدىيىندىن، هله گۈرسىنمكە دئىيلميش.

دومان، ائلەسىنە، شاشقىن باخىرىمىش. سوجان دا، سانكى مىن قويون اىچىنده، بىر او كسىز قوزو، ملە يىر آناسىن آختارىر. سوجانىن بو داوارنىشىن، اورپەشن دورومون، ھابىلە بوتون اۋزۇنندىن سوراقسىزلىغىن، جىب ماشىن دالىندان، بىر او غلان يىنە كامئرا، يېغىر. پاترولدا ايسە، يۇنه تمىن لە سوجانىن سىسى يېغىلىرى. جىبىن قاباگىندا دا، باشقىا بىر او غلانىن يىنە آيرى يىر كامئرا، دومانىن ائدىشلىرىن، باخىشلارين ظبط ائلە يىر.

- اىستر قاچسىن ها، ساخ - ساخلا! - سوجان يۇنه تمىن دئىر.

سوجان، هۇولسىك - هۇولسىك تۈوشە يىرمىش. ماشىن دوروب دورما مىش، باياغىدى قاپىنى آچىر، دومان سارى قاچىر. قاچاراق اللرىن آچىر، - دومان!... - تۈوشە يى كسىلىرىك، دومان، دومان سىسلە يىر.

دومانىن، ياي فصللىنىن كىسکىن گونلىرى ئوينىدە آغلابىب شىشمىش گۆزلىرى، آرتىق بئيو يور، ساناسان قارالتى گۈرور! آزجا آياق دالى چكىر.

قىز، ييرتىجى گۇرمە مىشلىك لە يورو يورموش، چىينىن داشتاسى دوشور. سونرا باشماقلارى آياغىندان چىخىر. آياغىن داشلار، چاققور تىكانلارى يارىر. باشىندان چەپىسى دوشور، آمما، قومرال ساچلارين يئله اوپىدورر كن، ائلەسىنە قاچىز: دومان... دومان!...

دومان هله ده ايشكىلى ايمىش. آنجاق، اوزونه اوره ك وئير داياسىن.

- دومان، سئو گىمین ائل اوپاسى، ائليم اوپام، دايىان!... باشىنا دولانىم... اوره يىم... چىچك تؤوشە يى... دومانىم، دايىان بىر! منم، سوجان!

لاپدان، دومانىن گۈزلىنى داش پىتلاير. آمما بو آرادا، اوره يىنин لاپ دىيىنده، نسنه، - بو قىز نه سيرتىلىپ.- دئىير. دلى زوپاسىن (دەينەيىن) اليندىن آتىر، سئو گىلى سينە سارى قاچىز. آنجاق، اونلار او آز آرانى، بىرىرىنە چاتانادك، سانىر مىشلار مىن ايلدى يول قاچىلىپ. ايکى - اوچ آددىم قالان، دومانىن هوركموش جىئران آددىميانا دئۇن آددىملارى سو يويور. او مودۇ لاپدان يوخ اولموش كىمى دايىنر، يىرده ساقىتىلى، ماشىنلارا باخىر. - يوخ، گۈزونه دەين لىدن هوركمەمك گر ك. - دويور. دومان، ماشىنلارا اويانا، سوجان ياخىلاشىر. دومان، يالىز، قىزا لىن او زالتىماگى، قورساق ائلە يىر. آنجاق سوجان... آنجاق سوجان دومانىن لىن گۇرمە يىر. لاچىن قايناغى اولموش قوللارى، سانكى آچىلىرىمىش دونيانىن ان يابانجى، ان ائدلو ايلانىن دوتsson. دومان بو اوپىونو گۇرجك، لاپدان قوچاقلانىر. سئودىجە يىن قوچاقلاير، باشىن سوجانىن داغىلىمىش ساچلارىنىن اىچىنە سالىپ، آغلار گۈزلىرىن ايتىرىر. آمما چىينلىرىن... هۇنكىر توتن لاخلاتان چىينلىرىن ايتىرەنمە يىر. سوجان دومانى آرتىق باغرىنە سىخىر: او تانما قاداسى... او تانما باشىنا دولانىم... آغلا بوشىرىنلىسى، آغلا!

سوجانىن سئويملى سۈزلى دومانى سيرتىلىپ. او، سوجانىن گۈز (انارى) ياناقلارينا قونموموش، ياقوقت ارىتتى لرىن، دامجى دامجى يالاير.

قىز گولە گولە آغلائىر: اىستە يېرسن آرتىق دوزلاناسان، چېل؟!

دومانىن قوللارى سئودىجە يىنин بويونا سارىنمىش، داها قەرلەنلىر: سوجان! آى سوجان... نىچە گىشىدىن؟ - به باشىنا دولانىم... منى تانىميردىنمى؟

- يوخ آغرين آليم!... گۈزلىرىمىن يانىلماغانىندان قورخور دوم هئى!

آلېجى يۇنە تمن لر، سوجانىن دالبادالى ماشىندان هو بولموش، بو دوغرو صحنه لرى ناوار اوستە يېغىرمىشلار. يۇنە تمن ھامىنى جوجهلى تويوق كىمى، قاباغينا قاتمىش، كىشىشەلە يىب، وورغۇنلارين باشىنا ھالاى چكدىرىرىر. زىرنا - دئھول چالىنir. آلاى او شاقلارى اويناماغا، ياللى گىشىمە يە باشلاير.

- آمان تانرىم! ياشىمدان بئله شنلىك گۇرمۇش دومۇ؟ - يۇنە تمن، او آرالىدا قالمىش، گۈز ياشىن سىلىرك، اۇزو، اوزوندن

***

سو جانين آتا آناسى تئهاندان، بىزيم شهرە(يۇنەتمىن شەھرىنە) گلدىلر. سو جان بېيم، گنج يۇنەتمىن اۋىيندن گلىن چىخىرىدى.
هامى، يۇنەتمە، - قايناتا اولماق او زونە دوشمور ھله- دئىرىدى.

دومانين قارداشىنىن ورىنە، يۇنەتمىن اۋز بئش ياشىندا او غلو، گلىنин بئلىن با غلادى. سو جانين دا، سئو گىسل دىشلىرىندن
گولوش پارلانىرىدى: ايندى منىم اىكى آغا جانىم وار. ايستەيرم، خىير دو عامى، اىكىنچى آغا جانىم وئرسىن.
يۇنەتمەن باش او سته دئىب، گلىنин قارشىنا گىتىجىك، قىزلار، - او وو وو وو... - سالدىلار. يۇنەتمەن خىير دو عاسى دئىب، گلىنى
دومانين آتاسىلا آرالارىندا، اۋودن دىشارى گىتىرندە، يۇنەتمىن او غلودا اونلارىن اۇنو يىلە، حەيطە چىخدى. پىللەر دەن دوشىندا،
كىندىن او شاقلارىنىن ھەسىنەن ئىنده بىر او ووج اون، او غلانى اونلا دىلار. حئیوان او شاق چىغىرار كەن قاچىب، مامانىسىنىن
قو جاغىنا تېيلدى. يۇنەتمەن آغ او غلۇنۇن آردىجا با خىب، باشىن تو ولادى. گولور دو: آمان بۇ كىندلى لرىن، دېلىرىنىن ئىندا...
آمان!...

***

سو جان خانىم، سمن كىندىنە، اۋز كالاوا قالمىش كىندلىرىنە، اۋز حەيطىرىنە كى، بى ايلە گلىنин قوهوم - قۇنشوسو، نېچە گون
قا باقدان تويانا يىغمىش، دومانين يولداشلارى ايسە فەله يئرىنە ايشلەيىب، بىر او تاغىن ئۆكۈلمۈش او سەت باشىن دوزە-
لتىمىشدىرلر، گلىن گلدى. آناسى، آتاسى، دومانين آتا آناسى، ھامى كۈرپە بالىق سوربەسى كىمى قارىشىب، اۋزلىرى
دئىمىش肯: سىندىريردى...

آخشام چاغى، قارانلىق قۇو و شاندا، ھامى ياللى گىندىب يورو ولان يئردى، يۇنەتمەن جىب ماشىنى آتىشكانىن قاباغىنا سور دو.
ماشىنىن دالىندان بىر ساغمال قويون، بىر دنه دە، يانى ائكىز بالالى كىچى ائنديرىب، نوختالارىن بىر گنج او غلاتىن ئىنە وئردى.
اۋزو اىچرى كىچىدى. اشىسى گۆستەرىپ سىلسەدى: گلىن خانىم، او را باخىن! او ماشىن سوروجو دومانين قوللو غوندا، بۇ
حئيوانلاردا سنىن آياق آچمان... گۇرمى؟ دومانين دا آتاسى، گلىسين قاباغا، اۋزو دئىسىن گۇركە نە وئرە جىك.
سۇنرا شاربان كىشىيە او ز چئىردى: شاربان عمى، آ كەفلەنمىش كىشى! گل بىر قاباغا، ددم. اۋزون دئ گۇروم بو خاتىن قىزىنا
نە وئريرىسن؟

مشدى شاربانىن گۈزلىرى ھلە دە، ۋەنراتور دان يانان ايشىقىدا، آغلامىش كىمى، يوخسا سئوينجىدىن، پارلانىرىدى. ياللى دا،
خانىمىنىن ئىندىن بۇ شلا بىر، آتىشكە اۋنۇنە گلىسين.
- شاربان عمى، كىشى، دئ بو خاتىن قىزىنا نە وئريرىسن آخى؟

- خاتین قىزىما، اوره يىمین ياغىنىڭىز كىدى. منيم قىزىم ياشماقلى سارايدى. او دونيا دا، خان چوبانىن سىلدن قوتاران سارايدى!... آمما هلهلىك، يانى كئورپە بالالى، بير ساغمال اينك.

مشدى شاربان بونو دئىيب گۈزلىرى دولدو. كىچىك اوغلو بىلەسىن دالى ايتەلەدى: ياخشى كىشى! يېرى اوياندا آغلا گۈر كەلە!

سوجانىن گۈز ياشلارى تشكىكور اينجىلىرى بىنۇز، يۇنەتمىن آياغىنин اوزونەھەئىلەنيردى. دومان باخىردى. يالنىز گۈزلىرى گولوردو.

***

دۇواق قاپمانىن يارىنكى گۈنودە، قوناقلار گىچەنلىرى چادىردا زاددا، دومانىن اوتاباغىنن اۇنونە گەچىرىدىلر. سحر يىنە گلىنىن بالقايماغىندان يئىب، كەھرىزىن باشىنا يېغىشمىشدىرىلار، دئىەسەن گىتىمە كەھىدىلىر. يىنى گلىن، سەمن كەندى يىنىدىن اۋزو كىمى بىزە-

ين سوجان خانىم، يۇنەتمە ياخىنلاشدى: آغا جان! من اىستەسم فىلم دوزەلدىم، اۋز شەھرىمىزدە ايمكانات واردا، ايندى؟

- ايمكانات دئمك اولماز، آنجاق سن چالىش هله، ياخشى، قىسسا سئارىيولار ياز. دومان بى ايلە بىز اىكىمىز، ايمكانتاين تاپارىق.

سوجان گۈلومسىز، قولون دومانىن بويۇندا سالدى: اۋزوم يۇنەتمەن، ارىيمەدە كېنچى!

- قوشقا قارىياسىنىز، - يۇنەتمەن دئىدى، - من، يىنى بى - گلىنىن ايجازەسىيلە، فەستىوالدان بويانا، نەمنە، فىلم گۈتورموشوك، آپارىرام بوراخىلىميش مستندىنин آردىنا ياپىشدىرىپ، بىر باشقۇا مستند ائدم.

- پس سن، بىزە، دىرى خاطىرە وئرجىسىن دا؟!

- يوخ قىزىم! دىرى خاطىرنى اۋزونۇز اوره يىنىزدە يازدىز. بىزە قوندارماسى قالدى. آنجاق، دومانىن آتاسى سوجان گلىنىه اوره - يىسىن ياغىن يىندىرسە، من دە «بىراخىلىميش» اوره يىمین ياغىن يىندىرتدىم.

*****

گىژقىلى

قىشىدى، عاشورا گونو. گىژقىلىنى، آتاسى قوبىمامىشدى سىنه وورماغا قالسىن. آتاسى دئمىشدى گئت چۈلۈمۈزە، كند اوشاقلارى گۈرسەلر مېچىدە باشىمىز قارىشىپ، گئدىپ باراندازدا مولاقلارىمىزى يولوشدوروب ازىزلىر. يەميشلىرىمىزى دە

قویما سئرچه لر داغیتیسین. قوی بازار دوزه لسین، بالاما بیر گؤرن نه آلا جاغام!

اون آلتى يوخسا اون يئددي ياشيندا گيژقىلىنىن اوز آدى، سايىنجان ايدى. آنجاق اونون هئش چاغ داراق دەيمز، دائىم گيژگونلۇ قالان قىورىم تىللرى اوچون، ھابىلە كى ئۆزلىكلىرى اوچون، آدىنا گيژقىلى دئيردىلر. گيژقىلىنىن اوزو توپوق، دونبا گۈزلىرين سانكى بىچىنده قىزان سارى آرى سانجىمىش، ھمشە، مور گولو، گۈزە گلىرىدى. ائل - قوهومون آرتىق بو اوشاغى گولونج ائدىب لاغا قويدوغۇدان، او دلى سوو، قودورقون بارا گلمىشدى. آدامى جىنلەندىرىن، او سىنин گۈزلىك گۈزله دىيىنى اىيرەندىرىن، زەھلەسىز بىر كىمسە تۈرەنمىشدى. بلکە بو ئۆزلىكلىرىدىن گۈرەيدى آدام قىدىقلاتىرىدى، اونو گوندە كۆتكەلە يېب ارسىن. باغىردىغينا اوفكەلنرىن، بىرده قايدىب اونون قىسيق دىشلىرىنин آراسىندا توپورجه يىن داشلاداراق سۇيوش دئمەيىن، قىزمىش كل آنغيرتىسىن كىسىرىمك اوچون، آغلا دىغىندا انورەيى كىچىنib بنىزى قارالانادك، بىلەسىن كۆته يە او تارسىن.

او گۇنو، گيژقىلى، آتاسىنین سۇزوپىلە آجىناراق، چۈللرىنده، چۈللرىنده، چايداغا قايتىمىشدى. آنجاق، اورادا انورەيى دۆزىمەمىش، سىسى جىنگىلدەن باراندازىن آلتىندا ھاواسىن باشىنا آتىب، آغلىندا آغزىندا گلنى ساغۇ(نۇحە) دئىبن دۇشونە، دئىمە يە باشلامىشدى:

تۇزاناق اولدو كۈنول، گلەمە دى شەهدەن سو اىچىم
قوملاغا دۇندۇ چىمن، چىخدى منىم چىچىك دىلىم
يوخسا...

«بو وطن دىر بىلە نارسىز - ناناسىزدىر مارالىيم
بو دا قوربىتى قره نفىيل - قاناسىزدىر مارالىيم
ائىللرىن وار - يو خو بوردا تالانىب... اسرە مرم!
بو وئران دونيا موزئى مىخاناسىزدىر مارالىيم!»

گيژقىلىنىن بو ائدىشى، بىر چىنلىكى منىم يادىما سالىردى. بىزىم كىنده بىر چىنلىكى گلردى. او، باهاجىل اولدوغۇندان كىمسە اونونلا آلىش - وئريش ائله مزدى. چىنلىكى، آروادلارين او بىرى چىنلىكى لەرە وئرىدىيى باداما، گىرددە كانا باخىب گۈزىنە يەرىدى. بىر گون، محىم آيىنن اىلك گونلرىنده، دوز گون اورتا چاغى، (يانى اوچاغ كى، كىندا آدامى ايشدن قايدىب ناھار يېرى. سونرا دا ايكىندى گونو أىيلەندەك، يو خو دئىر) بىر چىنلىكى يېنه كىنديمىزە گلمىشدى. نسە دوشۇنوب، كىندا ائلى دئميش: «بوزلۇ يوردو».

اولورم بو تللین اوسته، بابا کاریزара گىتمە
يئرآلما- سوغان ايسترسن، قاغاندان او زاغا گىتمە

اونون جىزىقللى سىينى اشىدىن قونوم - قوشۇ كوچە يە تۈركىلەر. كېشىنى (چىنلى) تو توب تاپدالادىلار. قانىنا بويادىلار. او،
چىچى، داها بىرده بىزىم كىنده، گىرى دۇنمەدى.

آما گىزقىلى اوخويان ساغولارىن، آرالىدان، آلچاق سىسى كۆنول او خشايىان آتىلىرىدى. من دە، اۆز چايداغىمىزدا
يولداشلارى گۈزە تله يىردىم. او گون، آتام، چۈلە، گىلەسى دېيلىدى.
- بىبە! ايندى او شاقلاڭ، دوز گون دۇشىرىك! - ساماوارا سو تۈركى كى دېيردىم. - بو گىزقىلى با آزجا اىچدىرىپ، آى
گولە جەيىك ها...!

بىلەسینە سۆزلر بئىnimde شېلەنir. كۆمۈردن، چايدان حاضىرلا ياراق اۆز گە بىر او زاي (فضا)، بو تون دوشونومۇ اۆزونە بولادى.
گونش، گون اورتاني سىسلە يىbin يوكسکى لنىكىجە، چۈلۈn سىس - سمير سىزلىسى، قولاغىما ياد تو خانىرىدى. آز اۇتموش، حتا
قانالارىن پىشە يىden او چقۇنوب شاختا آتىمىش او زومونە يوروين سىغىر چىنلارىن جىغىلتى - بىغىلىتىسى اىسە، داها اشىدىلمە -
يىردى. ياپ يالىز، گىزقىلى نىن او رە يە ياتان، قەرلى سىسىدى چۈلۈ بوروين.

بئىن اىستىزىن، بو يەتىمەن سىزلى سلىنى، منى قانانىن قاشىنا سىرماتىدى. گىزقىلى گىلىن چايداغىنىن اوستىن، قوشلارىنىن سازاغا
قاناد سىرەك، باراندازىن اۇنونە ائنمكىلرى داها شاعيريانا، داها دوشىل گۈزە چارپىردى. قانادان ائندىم، گىزقىلى نىن نىسگىل
تومارلايان سىسى، هله دە، گلىرىدى. او رە يە كۆورە لمىشىدى. يواش سەمان ترپەنib، كول كوسون آراسىنidan بىلە، سىس -
سizجه سىنه اۇتلۇم. يىتىشىپ، اورادا، آرالىغىمىزدا چكىلىن جاغىن چىرىپىلارينا سۈيىكەندىم. او را، اۆزومۇزه سارىدان، هله
باراندازىن دال يئنو سايىلىر. سونرا، باراندازىن بو باشىندا، ائلە بىزە سارى، سىنيردا تىكىلىن چايداغىن بئيرونە كىچدىم. او
بئىورىدىن، اىرەلى گىتىدىم، بو دئونە قارشىمدا گۇرۇكىن، باراندازىن اۇنويido. چىرىن اوستىن بويلاندىم. باخدىم. كىمسە
يو خوييدو، گىزقىلى يالقۇزويدو. أىينىندىن گئن شالوارى سىرىلىپ، ايت چىئىنە مىش شالپايانا بنزىر آغىزلارى، آيا غىنىن اۆزونە
سور تو شوردو. قىشىن او چىنى - بورانلى هاوسىندا، كىskin سويوقدا سايماز جاسىنا گىزقىلى نىن يايдаكى پالتارلارى ھلم
دە، أىينىنە يىدى. كۆكىن، گىزقىلى، تۈرى تۈركىتو، پىنتى، لە چىن بىر او شاغىدى. يوغۇنودو، لىرىدى، كىيىدى، هايلازىدى.
تانرىنин هرنە زەھلەسizى وار، بو او شاغا سو وانمىشىدى. بو زەھلەسizلىسىندا، او كىلىسىندا دە، دوغال كى، اسکى كىشى لر
سۇن، سئۇئر (قىوراق)، يا دەدەسى دەمىش: «ارگىن» بىر او شاق دېيلىدى. بونا گۇرۇدە، هردىن او ياراماز كىشى، او غلوون قانانىن

ایچینه قووب، لا پاککانین(بئلچەنین) شابباسى ايلان، گىرقيلىنىن ائنلى كوره يىندىن شاببا سالاردى. بو شاببانىن سسى، گىرقيلىنىن كوره يىنه دوشمه يىندىن ئىچه ثانىيە او تموش، هندهور قانالاردا جىنگىلدىرى. گئنە دە، ئىچە سايىم كېچمىش، بئلە شاببىلىتىنى تانىيان قولاقلار، گىرقيلىنىن، ايلان چالماش آتفيرتىسین گۆزله يردى. اوستە -اوستە، گىرقيلىلى ايرگەنچى بىر اوشاغىدى، آمما نىئىلمەلىيدى او يازيق؟ طېيعتىن اوزو قارا گۈى اولسون!

گىرقيلىلى، بوسبوتون زەلەسيزلىكلىرىلە، دوغرودان نە يازيق اوشاغىدى؟ هر چاغ آتاسى قووالاياندا، آغزىن دوزلەرە وئرمە يىن ورىنە، قاچىپ قانالارا سوخواردى. يو خسادا يونجالىغا قاچاردى. اورادا، اوجا يونجا كوللارين سارىيان سارى ايريشيم قىچلازىنا ايلىشىرىدى، يادا آغىزلازىن ايت چىنەمىش، كوردو شالوارى زويوب آياغىنин آلتىنا دوشىرىدى، گىرقيلىلى اۋزونە، قورخونجۇنا، گىچ لىسىنە، قىچلازىنا دوولاشىب يىخىلاردى، توسباغا اولوبان آرخاسى اوستە دوشىرىدى، جايناقلارين گۈيە آچىپ، هله هئش نە اولمامىشىدان، قورد اوغورلامىش قوجا كېچى تك باغىراردى. بو باغىرتىنин آردىجا، باياغىدى گئورردون، آتاسى شونقار يوروشو، باشىنин اوستون آلدى. گىرقيلىلى، ائلە آتاسىنин بىر ضربەسىندىن اينجىمىش، لىر بارماقلارين دالى چكىپ، تلەسىك لاخلاياردى، سانكى خكى ائششك، كوللوىھ اوھدە يىردى. اوھدە يىب، ساغ سولا لاخلاراردى. بو لاقيقىلىنىن بىرىنندىن، تاققا يىدىكىن ايشە دوشوش كۆھنە تىراختور كىمى، لاپدان دوروب بو كولو اوتوراردى، باشىن قولتوغۇندا گىزله دردى. تېسىنин، كوره يىنин قالىن گۈنون، او كئى وارلىغىن كۆته يىن قاباغينا وئردى. گىرقيلىنىن بو ائىلمىرى، چو خلارينين دىشلىرىن آغىزلازىندا سور توشدورر كن، گولدوررىدى. بعضى سىنин دە، آجيغىن ايتىلدردى: هوى، له - وەرە قوزۇ! دەن كۆپە يىن اوغلۇ، سن ائشىشە يىنكىن قوواندا، آغزىنى وئر او دوزلە دا!!... - دئىردىلر.- آخى چوخ قىوراقسان، اتمەل! يونجانىن اىچىنە سوخولورسان؟!

ھر نە، گىرقيلىلى آرتىق دؤشونە دؤيدۇيوندن، ترلەمىشىدى، چىركىدىن، بادام آغا جىنinin قابىغىنا چالان آغ تانا كورا كۆينە يىنин دويمەلرى يارىياد ك آچىلمىش، آغ دؤشوندىن تو توب گۆبە يىنин او جونادك ائشىيە تۈكۈلموشىدو. قىريشىدىغىندان داها پۇرتموش، دونبا گۆزلىرى، باراندازىن تاوانىنا دىكىلىپ، دىئ يوموروغۇدو، دؤشونە، دؤشە يىردى. بىنىمدىن كېچىرىدى لاپدان چىخام، - بع! - دئىبيب، بىلەسىن دىسکىنلىرىم. دىسکىنلىرىدىيىمە ايسە، هاى - هاى گولم. آنجاق اونون تر ايلە، گۆز ياشىلا سوواپىش شىشىن گۆزلىرى او رەيىمى يانىخىدىرىدى. يئنە او رەيىمى سرىنلەدېپ اونا سارى تىپنەك اىستەدىم. چىرىن، ايتلىر دئىشىپ تولكۇ يوواغىنا بىزدىن يېرىنندىن سىنib، اور تاسىينا زو يوشىدۇم. بىردىن، نارىن - نارىن تاققىلىتى قولاغىمى او خشادى. تاققىلىتىسا سارى دوندو كەدە، قورد گۈرموش كىمى بوغازىم سىخىلىپ دىلىم تو تولان كىمى اولدو. ائلە بىلدىم دىلىم آغزىمدا شىشىپ، دانىشىسام، سىسىم پلتىك چىخاجاق. ها ائلەسىنە، چىرىن ايتلىر سۈكموش كوغوشوندا، چۈنپەلن قالدىم. اورپەنمىش گۈودەمە بوتون تو كىلىرىم بىزبىز اولموشىدو. گىرقيلىلى، اۋزوندىن بو تايدا، من سىن او يوغا ياخىن، گۈى آتلازىن، باراندازىن

اۇنۇن قوزئىنە، شاختا آتمىش باديمجان تاغلارينا باغلامىشدى. گىزقىلى، او كؤتوك اللرين قالدىرىپ دؤشونه دئيدو كجه، گئى آت دا، ساغ دېرناغىن گىزقىلى او خويان ساغلارين هاواسىيالان يئرە چىرىپىپ باشىن يئندىرپ، قۇوزايىردى. بو گۇرونتنۇن(تصويرى) گۇرن، ايلكىدە بىلە ساناردى گئى آت باشىن ائلەسىنە ائلەمكىلە جىلووون باشىندان چىخاردىپ قاچماق اىستەيىر. آخى بو ائرككى آت، او دئورە دە يالقوزودو. آتىن قاچماقى يوخ، گىزقىلىنىن تىكىلرى يئرە دئيولرک، آنقىرا - آنقىرا او قىزمىش حئيانىن آردىجا يورمه يى هىمشە ايلگىنچ، گۇرمەلىدى. بو كره آنجاق، آتىن اوپۇنۇنا درىن اولاندا باش تاپدىم يوخ، آت، باشىن يورلتىمكىلە اۋزۇنۇن بلکە دوشىل، يوخسا عيرفانجا عالمە بنزرينىدە گىزىر. يوخسادا نە بلى؟

دوزدو، بىزىم كىمى كند اوشاقلارينا، حئيانلارين بعضى اوپۇنۇ دوغال بىر زاددى، آنجاق او آتىن اوپۇنۇ، يىتى گۇروشودو. يىنچە اوركلهنىرىدىم سكى، اۋزومۇ قورخودان چىخاردام، - آى بابا آتدى دا...، - جوملەسى، دىلىمە گلىب گلمەمىش، چىخىدىغى يئىنە دوغرو، هور كوموشىجە، دالى او توردو.

يىنە قورو موشلۇم. نىن، گۈرچىن لرىن ھامىسى، اوزو گىزقىلى ياسارى، آنجاق داغىنيق دورومدا، قانادلارين آزجا يانلارىندان آرالامىشىرلار. آغىزلارى اىستىدىن لەلەين ايتلىرىن آغزى كىمى آچىق، گىزقىلى دؤشونە چالدىقجا، قوشلار اىسە قانادلارين قووزايىب يانلارينا سالىردىلار. بو ال قوشلارين، باراندازىن قاباغىندا تىللەنن پولوشلو مولاق ساپلارى قويمامىشىدى ايلكىدە من باش تاپىم.

بورادا درويش لر كىمى بىر، - ياهو!... - دئىيب، آزجادا دونوخوشلۇم. داها دوزو، پورچوم گىتىرىپ اۋزومۇ آلدادانمادىم بلکە قورخودان چىخمىش اولام. آمما، قورخونجومدان قورساقلاتىرىدىم سانكى، چېرىن اوپۇغۇندان، آت گۇرمەسىن، قوشلار گۇرمەسىن دئىيە، اوچقۇنوب باراندازىن بىزە سارىدانا لاپ ايلك دىرىھىينە سۆيىكەندىم. اىستەيىرىدىم، دىرىھىين آردىندان اىسە چىخىپ، گىزقىلىنى قويمايام بو هور كك سىزىشى كۈنلۈمە تاخا. لاپدان بىر جۇمە سېرچە يىلە قارىشىق سىغىرچىن، سىس سىز توواراق، گىزقىلىنىن عرب قوشلارينىن دالىندا، يئرە سېھلىدىلر. يىنە اىستەيىرىدىم بىر پورچوم دوزەلدىب، - بو قوشلار قىرقىدان قاچىلار. - اۋزومە دئىم.

آمما سۇنرا بىئىيمە دامان، - بىس بورانىيە، اوندا چېرە گىرردىلر آخى؟ - سۇزۇندان، قورخونجولو ايشگىلە دالدىم. همىشە، گۇرموشو ك، قوشلار قىرقىدان قاچاندا، قورو موش مۇورەلرىن، مۇوشكىلرىن، تونلو اىيىدە شوېكولرىنىدەن چكىلەن جاغىن آراسينا سوخولورلار. بو كوبود چېرلەدە دوزولۇن چىرىپىلارين قاتىنا دولوشاندا، اۇلومون كۈلگەسى اوستلىرىنىدە سوووشور. آمما بو قوشلارين، گىزقىلىنىن گۈرچىن لرىنىدەن اۋيرنديكلىرى اوپۇنۇ، قانادلارينىن بىردىن قالخىپ، سەھمانجا بئيورلىرىنە ئىنمەسىنى، آدام، يامسىلاماق سانىرىدىسا، هېچ نە، منى قاندىر انمادى بورادا باشقا بىر زادالار باش وئرمكە دئىيل.

- آز قالا، ايندى قارا نفس اولورام.- دئىم. آخى گىرچىلىلى چۈلدە هر نه ساخلايىرىدى. يانى اونلارسىز، آتاسى اونو بىر يئره بىغيشىدىر انمازدى. گىرچىلىلى دلى سوو سايابىر كىمسەيدى. اوونون - بونون، يولدان يئتهنىن دالينا دوشوب هئش، - هارا گىدىرىيڭ؟ - سورغوسون توتمازدى. چوخلارى اونو آپارىب چۈلۈنده آلاق ائله تدىرىرىدى. بىر چكىم قىيلانا، يا، هفتەنىن يېللە گۇنۇندا (شىنهلىرى) مال - حئيوان بازارينا آپارىب اونو بىر شىش ائشىشك كابابينا قوناق ائله مەيە، بىلەسینە چايىر بىغدىرىاردى. آتاسى دا جىنلە نىب، - «أۇكۆز اۇزۇنە كورۇشە اكنە، باشى آغرىيار»! - دئىردى.

دو يوردوم، آزجادا دايансام، ايندىجەدیر گىرچىلىنىن تو يوقلارى، گوزدن قىشا چىخمىش، گۆى - گۆز بىچەلىرى، قازلارى، اوردكلىرى، هاشترخانلارى... تۇ كولوب گلچىكلىر. آز قالسىن باغريمى چارتلاجا قالار.

دۇنوب يېسىن - يېسىن يېرىدىم. چالىشىدىم اۇزومە، - اوشاق اولمى! نه سوراقدىر آخى؟ - دئىم.

آنjac بىلە دوشۇنۇش لىردىن من اوچون ھايىان (آرخا) چىخمادى. تؤوشكلى كىن، باغ ائوييمىزىن اۇنونە يېتىرىدىكە، يولداشلاريم ايسە، اللرىنە نايلىون تۈربالار دولوسوا يېچىگى، ماتورلاردا تۈركىلەر. منى آغلاغان گۈرجىك، ھامىسى، شاشمىشجا سينا قارشىمى آلدىلار. تئز جە نە - نە اولوب....؟! - سورغوسون تو تدولار.

داها دوغروسو، كۈورەلدىمى نە گىزىلەدە بىلدىم، نەدە كى، قەھرلى نىفترىمە، يئنە بىلدىم. ايندى گۆز ياشىم الەنيردى. قىشقىرىدىم: كۆپك اوغلۇنون يېتىملىرى، تئز اولون بو خارابادان ايتىلىن، ها!!...

يازىق اوشاقلار ائله اىستەدىلر آغىز آچسىنلار، سئيوش ايلە توپارلايدىم. گىرە وە دوشموشدىن، نەلرین - باجىلارين قاتدىم بىرى - بىرىسىنە. ياشان آدىندا، يولداشلاريمدان بىرى، منه اىرەلتىدى. دئمە، او يازىق اىستە يېرمىش منى او ووندورا.

- ...! سىن دە آتان...؟! - نە سوراجاغىدى او؟ سۆزۈن كىسى. ياشان، آزجا دورو خىدۇ. سوسقون دۆزەنەمەدى. سۆز دە - يېشىدى: نېيلك... خانىش گىل، گىتدىلىر «بىلى يوردو» نون قاباغىنا! ايندىدیر بىرىسىن گۆتۈرۈب، قايتىسىنلار! ايلكىدە سن... ائله «سن» سۆزجويو آغزىندا چىخار - چىخماز، شاپالاغى آغزىنەن اىچىنەن آلىشىرىدىم. بوتون اۇزومدىن گىندىن زەھلەلىرى يومورو قلا اوونون تېسىنە گوپسەدىم. وسايىللارى چايداغىن اىچىنە آتىب، هۇووشنىلى كىن دىشارى چىخان يولداشلار، پىسىن كۆكۈنە، ياشانىن ياخاسىن اليمدىن قوپاردىلار. ھور كوموشجه سىنە، دالى چكىلىدىلر. اويانلىقىدا، اۋز آرارىندا نسە دانىشىپ، ماتورلارى مىندىلىر. دىزىلىتى ايلا يولا دوشىرنى، - گىدە بولى اولوب هئى...! قانادا نم جىن گۈرۈب... - دئىنەمە تو تموش، سوردولر.

- يوخ، كسىن، آتاسى او تارىب بىلەسىن!

- هن! او تارىب، پىس دە او تارىب...

- ائشىشە يېن كى...

- ائشىشە يىن قودوغۇ گۇرمە مىش كىمىي...

- گۇوهزە نىن بىرى گۇوهزە...

- ناھاردان سونرا كىشى اولموش كۆپە يىن اكدىيى!

***

ايىدى، او چاغدان، او چاغ يولداشلارى مندن سورار: هاچان دئىهجىكسن او گونلى نىن دلى اولموشدون؟

هېش دئىيليرمى آخى؟ هېش بو اولا يى، سونرا، گىزقىلى كى داها بىلەسىنە «آغا»، هردىن ايسە، اوز سايغىلى آدىن «ساينجان» دئىيردىم، اوندا آغارتماديم. ساينجان، هر چاغ مندن سوراندا: اشى نىن كند اىچىنده منى يالىز سن سۋىيرىن؟... نىيە منه قاخىنج ائتمە يىرسن؟!... وار اول، يىتە منى بىرجە، سن اينجىتمە يىرسن.

سوروردوم: آخى قمر قوزوم، سن سوسوز قالىسانمى هەچ، جىيرىنە هېش خال دوشوبمو؟

- اشى منه چوخ گولورلى... زور گلىرلر.

- قلت ائله يىبلىر! - دئىيردىم. - اوزونه آلما، سايى!... قولاق وئرمە. قوى اوندا، يانا - يانا قالسىنلار...

- آنچاق من ناراحات اولمورام، دۈزرم دا... قاغا! قوى اونلار منى دؤىسون، سئوينسىن.

ساينجانى آرخاينلاتمىشىدەم: داها قويىمارام سنى بىر كىمسە اينجىتىسىن.

بو اولايدان نىچە گون اۇتموش، ائشىتىدەم ساينجانىن قولشارىن سووسار بوجىب. ساينجانا دئىيدىم قولشارىن بو دونيا قوشۇ دئىيلە، سايى! اونلارдан هادىر اول، ياخشى اوغلان. ساينجان گىنديپ، بوجولان قولشارىن جىمدىيىنده، سووسارلارا سىچان داواسى قويىمۇشدو. دام - دووارا دىرماشان ائركەك هېشترخانلارى، داوالى قولش جىمدەكلىرىن يەممەسە يىدىلرە، دىمىدىكە - مىشىدىرلر. دادىنادا باخمىشىدىرلار. نىچەسىنин لىكلىرى پىرتلاشىق، آغىزىلارى سوپىمۇش، اتلى باشلارىندا گۈرۈن مامىزلارى قارا يىلا چالىرىدى. گۈزلىرى، بورونلارى سولانمىش، گىرگىن دورومدا آلىزلا مىشىدىرلار. فيسىلدايان تۇوشكىلىرىنىڭ، حىيوان روحلارىنىڭ زارىماغان آيدىنجا، سىزىمك اولوردو. بىلەنىمەدى كىملىر، حىيوان اوشاغى قورشالا يىب دەمەشىدىلر: حىيفدى. هېشترخانلارдан كىس يى!

- گىزقىلى! دىن كۆپە يىن اوغلو، ائله يابىان قىش، ساكسۇوا پېندىر چۈرک، آتىرە...

- ايت ايتلىيىنده، بىلەجە يال يىسە، تكجه اىكى گونون اىچىنده، گۈزو بوزارار.

- مىژىڭ بىزىوو! گوندە دە آخى، قارا اوزومدىن ياوانلىق اولار، هلئىيانى دۇلۇ؟!

- اونودا گۇرۇر، مۇولرى كورەيىنە اكىب، اوزو يىلە سومسۇنە يىنە آپارانما ياجاق.

- هېشترخانلارдан كىس يى... باشى كوللۇ!

- هه. کس بىئ! يارين، آتان گلر، كؤته بىي چكى، هئشتر خانلاريدا ايتلىرىن قاباغينا يوخ هئى! مۇولرىن دىيىنه قويلايا جاق! بارى كس بىئ يازىق بىئنوا. قوى كؤته بىين قاباغinda جان آمانىن اولسون!... اسمە گول!

بو سۈزلىرى دىئن لر، گىژقىلىنى آرالاريندا او توردوپ، هر بىر جومله يه اونون باشىندان بىر قاراق سالىرمىشلار. يوخسادا، كىچە تىللرىن او ووج دولوسو يولاراق، كىللەسىن بىرى - بىرىسىنە پاس آتىرمىشلار. بو، اونلارين گوندە كى، دوغال او يونلارىدى. آمما گرچە بىي، گىژقىلىنىن سومسوك بىر منلىي وارىدى. هېش چاغ بىلەسىن كىچىلدەن لردن يان گىتمىزدى. دوغروسودا، گىژقىلى بىلە آداملاردان ياخشىسىن تاپانمازدى يانلارىندا يئرى اولسون. او، بوتون گودازلارى، اسکىلمكلىرى دۆزوردو؛ آرادا دىشىنە اتىن، قىندىن دەيسىن. گىژقىلىنى آرتىق دؤيوب ازدىكىن يورولموشلار سوندا، - گىدەنин او قىدەر او زونە توپورولوب، سيرىنسىيىب! - دئيردىلر.

گىژقىلى، او قىشىن بورانلى بىر گونوندە، ائلە قوش يوواسىندا، نۇودان بوزونا دۇنۇمشدو. دؤكتورلىرىن دئىدىيىنەن، ات دە، اۋد يئمىشىميش... هابىلە، دؤكتورلىر اونون تېھسىنە، قىرمه دۇيولدو يونو، بىلمىشدىلر. بونا گۈرەدە، اونون دەدىسىن چوخ او يان بويانا سورودولر.

ايىدى، تانرىنин آلتىندا گون يو خدور من سايىنجانىن، آعچىن ايناجىن، سوچسوز سلەنин، يادىما سالىپ آغلامايمام. دوغروسو، او چاغدان، تانرىنин محىم عزيز آيلارىندا، كىندىمىزىن مچىدىن قاچاق اولورام. آخى منجە، ائلۇملە زىنە ائلەميش ساغۇ او خوييانلارىدى؛ سايىنجانى شىئطانجا اىستكلىرىنە تاماھلاندىران.

«اوى، نازلىجان... وحشى بايرلارين مارالى...»

اوى، نازلىجان... ساچلارى فيريتىنالا دارالى...»

ساينجان، اوى! اوريى داراقلى

ساينجان، اوى! دلى ليىمە ماراقلى...»

ساينجانىن ساغولو ائدىشى منى بوتون ايرىن - ايرەنچ لردن آيىردى. كدرە سارى، سئويە سارى چىكىدى. هېش كىم دە، او يولداشلاردان، او زىل دە، گايلىغىم اوچون ائلۇم او مودوندان اسرەنمىش آتاآنامدان، بىلمەدىلر منى كىمسە او زومۇ كۈنزلىيە ووردوغۇم يوللاردان، بىرى قايتاردى.

طىبىعى كى سونرالار، گىژقىلىنىن يئرى هامىيا گلە جەيدى. كندىن گىچ لرى ايلە، هىمىي بىر يئرە قويىدوق، پول يىغدىق؛ بو

كىچن ايل، اوسته يازىلمىش سؤيلرى(شعرلى)، قارا بير داشا قازدىرىب، سايىنجانين قبرى اوسته سالدىق... بلکه بو پورچوملا او لموش اولسادا، داري خمامىزى چىخارداق. هاردان بىللە؟ او لىكى دە، تانرى سوچلاريمىزدان كىچدى... كىچن بو ايلدە، ايلين آخىر سو گونو(جوما آخشامى، ئولولر بايرامىندا) كند ائلى قىير اوسته چىخمامىشدان، سايىنجانين قبرىنى چئشىدلى شىرنى لرىلە، آلاش چىچكلىرىلە بزەمىشدىك. يولداشلار، ايكى دنه قوتۇ كۆينەبى گتىرمىشدىرلر قبرى اوسته، يانلارينا دا گۈزگو، هابئلە، نېچە داراق قويىمۇشدورلار. كسىن، سايىنجانين بونلارا سئوينمىش روحۇ، آزمان دونوندا يوخوموزا گىرمەدن واز كىچە جك دى...

«اوى، نازلىجان... وحشى بايرلارين مارالى...

اوى، نازلىجان... ساچلارى فيريتنايلا دارالى...»

سايىنجان، اوى! اورەيى داراقلى

سايىنجان، اوى! دلىلىسىمە ماراقلى...

سون